

N. K. KRUPSKAJA

NOORSOO
KOMMUNISTLIKU
KASVATUSE
KÜSIMUSI

A-23103 II

N. K. KRUPSKAJA

NOORSOO
KOMMUNISTLIKU KASVATUSE
KUSIMUSI

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1960

2

TOIMETUSELT

Teadusliku sotsialismi teoorias on väga tähtsal kohal töötajate kommunistliku kasvatuse küsimused, kommunistliku moraali vaimus rahvahulkade kasvatamise küsimused.

Neile tähtsatele küsimustele on pühendatud N. K. Krupskaja teosed «Noorsoo kommunistliku kasvatuse küsimusest», «Marx sirguva põlvkonna kommunistlikust kasvatusest», «Lenin noorsoost» ja mõned teised teosed, mis avaldatakse käesolevas väljaandes väikeste kärpimistega.

Väsimatu propagandistina, kes on oskuslikult seostanud teooria praktikaga, andis N. K. Krupskaja suure panuse nõukogude noorsoo kommunistlikku kasvatusse, kutsus meie maa noort põlvkonda omandama mitmekülgseid teadmisi, oskust töötada kollektiivis, kasvatama endas seltsimeheliku solidaarsuse ja ühiskondliku kohuse tunnet. Suurt tähelepanu pühendab N. K. Krupskaja kooli polütehnikiseerimise, õppe- ja tootliku töö ühendamise küsimustele ning esitab põhjalikult K. Marxi ja V. I. Lenini vaateid sirguva põlvkonna üldise ja polütehnilise õpetuse ja töö kohta.

Sellega seoses pakuvad N. K. Krupskaja teosed erilist huvi, neis on täpselt esitatud mõte, kuidas tuleb kasvatada uut inimest, kelles on harmooniliselt ühendatud vaimne rikkus, moraalne puhtus ja füüsiline täiuslikkus.

SOTSIALISTLIKU KASVATUSE IDEEAALID

*Kõne proletaarsete kultuurhariduslike organisatsioonide
konverentsil 20. septembril 1918*

Ümbritseval keskkonnal on määratu suur mõju inimese kasvatusele, seepärast on ühiskondliku korra reorganiseerimine kasvatuse seisukohalt määratu suure tähtsusega. Meil tuleb aga juttu kasvatusest kitsamas mõttes, pidades silmas organiseeritud kasvatuse mõju meie sirguvale põlvkonnale. Temale tuleb anda laialdane ühiskondlik kasvatus, selleks aga peavad koolid olema ühiskondlikud. Töölisklassi võimu ideed valdavad juba sügavalt sirguvat põlvkonda. Me nägime, kuidas noorukid läksid Petrogradis Marsi väljale ja pidasid kõnesid selle kohta, et töölisklassile kuulub võim. Seda ütlesid sageli 13—14-aastased alaealised, ja oli näha, kui sügavalt need ideed neid sealjuures valdavad.

Kasvatada tähendab sirguvat põlvkonda plaanipäraselt mõjutada, et saada kindel inimese tüüp. Muidugi, kasvatuse ideaalid on elu evolutsioonist olenevalt väga erinevad ja kasvatuse ideaalides võib tähele panna muudatusi, kuid see ei kuulu minu ülesannete hulka. Rõhutan ainult, et meie ette on erilise jõuga kerkinud sotsialistliku ühiskondliku kasvatuse ideed, — kodune kasvatus taandub järjest rohkem tagaplaanile. Peab ütlema, et kodanlus organiseeris ühiskondliku kasvatuse nii, et anda kodanluse lastele üks kasvatus, mida ta oma lastele sobivaks pidas, kuid töölisklassile anda sootuks teistsugune kasvatus. Kui me vaatame neid koole, mis on Lääne-Euroopas, siis näeme, et kasvatusel on selge kodanlik, klassi-iseloom. On olemas koole alamrahva lastele ja on koole kõrgema soo lastele. Kõik koolid, mis eksisteerivad töörahva määratu suure massi jaoks, kujutavad endast kasvatusasutusi, mille eesmärgiks on kasvatada kuulekaid alamaid, kodanlusele vajalikke isikuid.

Kodanlus sai juba ammu aru, et tänu üldisele koolikohustusele on kõik proletaarlaste lapsed tema käsutuses. Tuntud pedagoog Kerschensteiner ütleb täiesti avameelselt: «Tähtis ei ole see teadmiste summa, mille annab algkool, vaid see, et see kool kasvataks töölisi. On vaja õpetada last tingimata sõna kuulma, täpselt ja korralikult täitma temale antud ülesandeid. On vaja õpetada teenistusvalmidust.» Need ongi ülesanded, mida seab endale kodanlik kool, ja seda mitte ainult Saksamaal, vaid ka Prantsusmaal, ka demokraatlikus Šveitsis; seal on kool eriti tüüpiliselt kodanlik, sellest hoolimata, et see on kõige demokraatlikum maa. Olulisi teadmisi, mis võimaldaksid inimesel teadlikult suhtuda ümbruskonda, seal lastele ei anta. Käisin ühes Šveitsi koolis, kus IV klassi lapsed etteütluse kirjutamisel valjusti tähti veerisid. See näitab, kuivõrd tühisel hulgal annavad Šveitsi koolid teadmisi.

Peale selle ei õpetata lastele neid teadmisi, mida nad tegelikult vajavad, vaid neile õpetatakse väga üksikasjaliselt igasugust rämpsust, mis ainult risustab nende päid; loodusloos näiteks õpetatakse igasuguste kalade ja liblikate nimesid — kõike, mida tuleb vastu võtta mälu, kuid millel ei ole arenemisele mingit tähtsust. Tuleb välja, et kool, mis kestab 8 aastat, ei anna olulisi teadmisi, vaid ainult dresseerib lapsi. See on omamoodi dresseerimisasutus. Esiplaanile seatakse alistumise põhimõtte, kui aga laps õpetajale pimesi ei alistu, siis pekstakse.

Kodanlik kool seab eesmärgiks kasvatada teatavaid vaateid. Me näeme näiteks seda, et ajaloo tunnis esitatakse pideva reana sõdu, kus esinevad rahvuskangelased, neid ülistatakse, kuna teiste rahvaste vastu sisendatakse vihkamist. Seda tehakse nii ajaloo tundides kui ka moraali tundides, kus õpetaja, vesteldes õpilastega, püüab neis kasvatada kodanlikke vaateid. Ühesõnaga, kool täidab oma ülesannet: sisendada oma vaimu. L. Tolstoil on jutustus selle kohta, kuidas ta tahtis oma kooli saada loomakaupmehe poega. Kaupmees vastas talle: «Ma ei saa teile oma poega anda, sest ma pean teda kasvatama omas vaimus.» Nii kasvatatakse töötajate lapsi.

Sootuks teistsugused eesmärgid seab kodanlus oma laste kasvatamisel. Kui me võtame viimasel ajal levinud koolid, niinimetatud maa-kasvatusegümnaasiumid, siis näeme, et need koolid on korraldatud teaduse viimase sõna järgi, täieliku komfordiga. Lapsed elavad looduse rüpes, igapäe-

vasest elust eraldatult, nad elavad niisugustes tingimustes, et neil pole vaja näha igapäevast elu, nad on klaasi alla pandud. Lapsed õpivad kõiki teadusi. Seal on ka tööd, kuid see töö on mängimine: poiss, rikka laps, istutab peenrale kapsast ja kasvatab seda, et see hiljem mõne kopika eest köögitudrukule maha müüa. Seda nimetatakse pedagoogiliseks tööks, kuid sellel ei ole kasvatuslikku tähtsust. Kool, mille rajas kodanlus, tuleneb kodanlikust korrast. Selles on teadus — vaimne töö — lahutatud kuristikuga kehalisest tööst. Juba Lassalle rääkis vajadusest ühendada töö teadusega. Kodanlus aga, überpöörduvalt, püüab neid lahutada. Töötav mass saab ainult teadmiste näritud tükke, ja inimesed, kes ei ole iialgi teinud kehalist tööd, istuvad ülikoolides, teaduste akadeemiates ja tegelevad igasuguste teadusalaste küsimuste läbitöötamisega. Koolis ei ole kehalisel tööil mingit tähtsust või sellel on teatav tähtsus pedagoogika või hügieeni seisukohalt.

Maagümnaasiumide prospektides on öeldud: «Need koolid on määratud neile, kellel seisab ees suurtööstuses või kaubanduses osa etendada . . . või kaugel asumaal valitsejais olla.» Lühidalt, siin kasvatatakse tugeva iseloomuga tõsiste teadmistega inimesi, kes aga on teadlikult laiadest rahvahulkadest eraldatud, elavad elust lahtikistutena. Nii nimetatud keskkoolid, mis on olemas Lääne-Euroopas, on määratud kasvatama bürokraatia kaadrit. Pedagoog Paulsen kirjutab:

«Meie keskgümnaasiumi eesmärk on kasvatada ametnikku, alluvat; nende peamiseks juhatajaks on kodanlik noorsugu, kes on kasvatatud privilegeeritud õppeasutustes ja koolides, keskõppeasutusi lõpetanud on aga neile abideks juhatamisel.» Nii on kodanlikes maades korraldatud rahvaharidus, kusjuures kooliõpetajaid kasvatatakse kodanlike vaadete vaimus. Neid filtreeritakse rangelt, et rahvakooli ei satuks õpetajaid, kellel on avarad vaated elule, õpetajaid-sotsialiste.

Väga iseloomustav on Prantsuse valitsuse suhtumine õpetajatesse-sündikalistidesse, kes on jõudnud järeldusele, et neil tuleb tihedamini ühte sulada rahvahulkadega. Õpetajad-sündikalistid otsustasid, et kui nad päeval õpetavad tööliste lapsi, siis peab õhtul tööliste hulka minema ja koos lastevanematega arutama, kuidas korraldada kool, et see oleks niisugune, missugune ta olema peab, et anda rahvahulkadele tõelisi teadmisi, tõelist kasvatust. Kui õpetajad-

sündikalistid piiksatasid, et nad tahavad tööbüroosse astuda, algas tagakiusamine. Clemenceau ütles avameelselt: «Teie ei ole muud midagi kui valitsusametnikud ja peate õpetama neid ideesid, mida valitsus rahvahulkadesse viia tahab.» Paljud õpetajad paigutati ümber kolgastesse, paljud vallandati. Kodanlik valitsus kardab õpetajate ja elanikkonna ühinemist.

... Selleks et üles ehitada uus kord, tuleb kasvatada uus sugupõlv. Prantslased ütlevad: «Surnud haaravad kinni elusatest», ja see surnud kord haarabki kinni uuest korrast, ta takistab uue korra arenemist, takistab uue elu uutmoodi ehitamist. Kodanlus, nagu ma juba ütlesin, viskas oma koolides ja rahvakoolides töö üle parda. Praegu aga tuleb kollektiivne töö seada kasvatuse keskpunkti. Kasvatus peab seisma selles, et organiseerida laste elu nii, et selle aluseks oleks kollektiivne mitmekülgne töö, mida valgustab teadus. Niisugune töö kasvatab lastest sotsialistid.

Kodanlus seadis sisse kutsekoolid. Vabrikute ja tehaste jaoks vajati õppinud töölisi, seepärast seadiski kodanlus sisse kutsekoolid. Kuid milline oli seal õpetamine? Sageli juhtus, et kooli lõpetanud ning selleks palju aastaid kulutanud ja omal alal suure meisterlikkuse omandanud inimesed jäid leivata, siis kui tehniline progress andis uusi masinaid. Kodanlus kasvatas töölistes kitsalt erialaseid teadmisi, ta ei andnud laialdast polütehnilist kasvatust, mis oleks tutvustanud mitmesuguste tootmisharudega. Varem tegi masin ainult peamisi, põhilisi liigutusi, inimene aga kujutas enesest töökäsi, mis masinat abiliigutustega abistasid. Nüüd on tehnika arenenud selles suunas, et masin ei tee mitte üksnes põhilisi, vaid ka abiliigutusi. Uute masinate juures vajatakse vähem töölisi, see-eest peavad nad rohkem õppinud olema. Tehnika progress areneb selles suunas, et õppimata tööliste arv väheneb ja et vajatakse suuremal arvul õppinud töölisi, kes tunnevad mitu eriala. Võtkem näiteks ladumine. Varem oli olemas ainult käsiladu, tuli osata ainult lugeda; nüüd ei nõua ladumismasin mitte ainult lugemisoskust, vaid nõuab ka oskust kirjutusmasinal kirjutada, tehnika ja elektrotehnika tundmist. Ladujail nõutakse kõiki neid teadmisi, paljusid uut tüüpi teadmisi.

Marx pühendas kasvatusküsimustele palju aega ja rõhutas, et õpetamise ühendamine tootliku tööga on see hoob, mis võib tänapäeva ühiskonna ümber pöörata ja ümber kujundada; niisugune polütehniline kasvatus on igakülgse

hariduse vajalik tingimus. Me ei hakka oma koolides õpetama mitte ühtainsat tööala, vaid püüame anda polütehnilist haridust. Kodanlikul maal oli maa ja linna vahel terav vahe. Sotsialismi tingimustes ei tohi niisugust vahetegevist olla; seepärast seame polütehnilise hariduse osas sisse ka tutvumise põllutööga.

Me kujutame endale ette kooli, mis kolib suvel kuhugi põllutöökommuni, kus õpilased looduse rüpes põllutööd õpivad; talvel õpivad nad mõnes vabrikus või tehases tundma tootmisprotsesse. Esimesel astmel, nooremates klassides, õpitakse seda, mis on elule lähemal, võib-olla mitmesuguseid käsitöölaseid teadmisi; vanemates klassides õpitakse seda kõike tervikuna. On tähtis, et õpetamine ei oleks mehaaniline.

Austrias on levinud niinimetatud töökoolid, mis tähendavad sisult seda, et koolides õpetatakse õpilastele mõne töökoja juures mitmesuguseid mehaanilisi oskusi. Muidugi, sotsialistlikes koolides niisugust tööd ei õpetata. On vaja, et seda tööd valgustaks teadus, et ta õpetaks aru saama tootmisest tervikuna, et ta õpetaks aru saama ühiskondlikust elust. Seepärast on siin side õppuse ja tehniliste teadmiste vahel väga sügav. Kool peab olema tootliku töö kool.

Kodanlikus koolis püüti õpilasi üksteisest lahutada. Tuntud prantsuse pedagoog Cousin kirjutas, et kui ei õnnestu õpilasi üksteisest lahutada, siis on õpetajal tegevist õpilaste monoliitse massiga, kellega ta mitte midagi teha ei suuda. Seepärast peab õpetaja püüdma õpilasi üksteisest lahutada. Ta peab eraldama üldisest massist mõned, siis suudab ta üldise massiga toime tulla. Säärase vastiku võtte võis välja mõelda ainult kodanlus.

Muidugi on tingimata vaja olla õpetajale sõnakuulelik. Sveitsi koolides praktiseeritakse pealekaebamist, arendatakse igati omanikuhuve. Prantsusmaal ja Saksamaal on arenenud koolide hoiukassad; need on korraldatud nii, et iga õpilane säästab omaette. Niisiis, omanikuinstinktid, konkurents, õpilaste tülitsemine — see kõik viiakse kooli.

Sotsialistlikus koolis ei saa midagi taolist olla. Selle kooli eesmärk on kasvatada õpilastes ühiskondlikke instinkte, teha koolielu niisuguseks, et omanikuinstinktid lämmatatakse. Töö peab olema organiseeritud nii, et ühiskondlikud instinktid saaksid rahuldatud. Ühiskondlike instinktide arendamine peab läbima punase niidina kogu koolielu.

Kodanliku korra tingimustes juhatatakse töölisele kätte kindel töö, mida ta ka tegema peab.

Sotsialistliku korra tingimustes, kus töölised ise on elu peremehed, peavad nad kätte õppima organiseerimise.

Sotsialistliku kooli kõige iseloomulikum külg on plaani-pärane organiseerimine. Sotsialism on eri liiki organiseerimine, ning seepärast on äärmiselt tähtis anda lastele koolis võimalus omandada mõningaid organiseerimisalaseid kogemusi. Koolis, kus õpilaste ülesandeks on ainult raamatute järgi vastamine, niisuguseid kogemusi ei ole; koolis aga, kus peaosas etendab tootlik töö, arenevad ka organiseerimisalased kogemused. On vaja korraldada töö nii, et lapsed ise võtaksid osa töö organiseerimisest, ja vilumus töö organiseerimise ajal omandab varajastest aastatest peale määratu suure tähtsuse.

Kolossaalne elu organiseerimise ülesanne edeneb selle tõttu aeglaselt, et on vähe organiseerimisalaseid vilumusi, need aga annavadki tööliskadele võimaluse organiseerida tootmist tõepoolest töötajate huvides.

Peale selle on tööl veel teine kasvatuslik tähtsus. Kodanlikus koolis on kõik rajatud välisele distsipliinile; seevastu osavõtt loomisprotsessist, eriti tööst, millest võtab osa palju inimesi, annab kasvatusle sisemise distsipliini. Kui mitte õigel ajal peenardele külvata, siis köögivilja ei kasva, — nii kasvatab last asjaolude jõud ise, mis sunnib teda jagu saama nii väsimustundest kui ka tahtepuudusest, sest siin on näha ka eesmärk, mille pärast seda tehakse. Kui distsipliinitunnet kasvatatakse tööprotsessis, siis lakkab distsipliin olemast väline. Muidugi, igasuguses ühiskonnas on võimatu elada, kui inimesed end ise ei distsiplineeri, kuid on tähtis, et see distsipliin ei tuleks väljastpoolt, vaid oleks inimese enese teadvuse tulemus. Selle sisemise distsipliini arendamine on väga tähtis sotsialistlikus koolis. Peale selle õpetab tööprotsess last iseennast tunnetama, oma jõudu ja võimeid mõõtma.

Määratu suur kasvatuslik tähtsus on ka sel asjaolul, et laps võib igakülgsest võimeid arendada. Koolis areneb sageli ainult mälu: lugemine, jutustamine, päheõppimine. Laps, kellel pole head mälu, võib sageli väga arenenud, andekas olla.

Sotsialistliku korra ülesanne on teha töö vähem ühekülgses ja vähem väsitavaks. Kui laps suudab arendada kõiki oma andeid, siis valib ta endale kergemini soovikohase

tegevuse, ja töö ei muutu temale koormaks. Täpselt samuti kasvatab kollektiivne töö rea teisi väärtuslikke omadusi. Laps õpib oma aega jaotama, oma tööd organiseerima.

Kapital organiseeris töö kindla korra järgi — ta nõudis töö intensiivsust, ta nägi töökätes ekspluateerimise objekti ja organiseeris tööliste tööd ainult oma huvides.

Ka sotsialistlikul maal tuleb töölisel kanda hoolt selle eest, et tema töö oleks viljakas. Ta peab oskama arendada oma jõudu, seda hoida ja oma aega kindla korra järgi jaotada. Sotsialistlikul maal organiseeritakse seda inimese jõu säästmise seisukohalt. Terve rida omadusi, mida tööline vajab, kui ta tahab kapitalistlikku ühiskonda hävitada, määrab meie sotsialistliku kooli iseloomu. Muidugi, praegu on niisugust kooli äärmiselt raske luua, sest õpetajate ja isegi tööliste hulgas on äärmiselt nõrgalt arenenud arusaamine sellest, missugune peab kool olema.

Tuleb teha sotsialistlikku propagandat õpetajate hulgas. Õpetajad-sotsialistid hakkavad last kasvatama sootuks teistsuguses vaimus. Nende lastearmastus võib neid panna liikuma sotsialismile...

1918. a.

*Avaldatud teksti järgi raamatust:
N. K. Krupskaja, „15 лет на строй-
ке политехнической школы“. Сбор-
ник статей, III, М.—Л. 1934,
lk. 64—73.*

ARTIKLIST «NOORSOO KOMMUNISTLIKU KASVATUSE KÜSIMUSEST»

Et läheneda õigesti küsimusele, missugune peab olema noorsoo kommunistlik kasvatus, tuleb kõigepealt endale aru anda sellest, missugune inimene peab olema kommunist, mida ta peab teadma, mille poole püüdma, kuidas toimima.

Kommunist on esmajoones *ühiskondlik inimene* tugevasti väljaarenenud ühiskondlike instinktidega, kes soovib, et kõik inimesed elaksid hästi, et kõik inimesed oleksid õnnelikud.

Kommunistideks võivad olla isikud kõigest ühiskonnaklassidest, kuid kõige rohkem võrsub kommuniste tööliste keskel. Mispärast? Sellepärast, et tööliste elutingimused on niisugused, mis kasvatavad neis ühiskondlikke instinkte: kollektiivne töö, mille edu sõltub iga üksiku jõupingutusest, ühised tööolud, ühised elamused, ühine võitlus inimväärsuste elutingimuste eest. Kõik see lähendab töölisi omavahel, liidab neid ühte klassisoldaarsuse sidemetega. Võtame näiteks kapitalistide klassi. Selle klassi elutingimused on hoopis teised. Võistlus sunnib iga kapitalisti nägema teises kapitalistis esmajoones konkurenti, kellele on tarvis jalga taha panna; töölises näeb kapitalist vaid töökäsi, mis peavad töötama kasumi loomiseks temale, kapitalistile. Muidugi koondab kapitaliste ühine võitlus tööliklassi vastu, kuid seda seestmist liitumist, seda ühtesulamist kollektiiviga, mida näeme tööliste juures, kellel ei ole midagi jagada endi vahel, kapitalistide klassis ei ole. Kapitalistlikku solidaarsust uuristab konkurentsi tõuk. Sellest nähtub, mispärast tööliste seas on reeglits inimene arenenud ühiskondlike instinktidega, kapitalistlikus ringkonnas aga kujutab selline inimene erandit.

Ühiskondlik instinkt tähendab väga palju. Sagedasti

aitab ta vaistuliselt leida õige pääsetee olukorrast, aitab leida õige tee. Sellepärast peeti Venemaa Kommunistliku Partei puhastuse korral silmas, kas see või teine partei liige kuulub tööliste ringkonda või mitte. Sel, kes kuulub tööliste hulka, on kergem end sirgeks ajada. Meil Venemaal kaldus intelligents 90-ndate aastate lõpul ja XX sajandi esimese aastakümne esimesel poolel (1896—1903) liialdama klassiinstinkti tähtsust, nähes, kui kergesti saavutab tööline oma klassiinstinkti tõttu selle mõistmise, milleni näiteks intelligent jõuab suure vaevaga. «Rabotšaja Mõsl», üks illegaalseid sotsiaaldemokraatlikke ajalehti, hakkas isegi eitama sotsialisti võrsumise võimalust väljaspool töölistringkondi...

Klassi-instinkt — töölikklassis ühtib see ühiskondliku instinktiga — on tingimus, mis on selleks vajalik, et olla kommunist. Vajalik, kuid mitte küllaldane.

Kommunist peab veel küllaltki palju *teadma*. Esiteks peab ta mõistma, mis tema ümber sünnib, peab oskama orienteeruda kehtiva korra mehhanismis. Kui Venemaal hakkas arenema töölisliikumine, hoolitsesid sotsiaaldemokraadid kõigepealt selliste brošüüride laialdase levitamise eest, nagu Dykštajni¹ «Kes millest elab», «Tööpäev» jt. Kuid vähe on kapitalistliku korra mehhanismi mõistmisest. Kommunistil on tarvis veel tundma õppida inimühiskonna arengu seadusi. Ta peab teadma majanduslike vormide arenemise, omandi arenemise, klassideks jagunemise ja riigivormide arenemise ajalugu. Peab mõistma nende vastastikust sõltuvust, teadma, kuidas teatavast ühiskondlikust režiimist kasvavad välja usundilised ja moraalsed kujutlused. Saavutanud inimühiskonna arengu seaduste mõistmise, peab kommunist selgesti kujutlema, kuhu poole läheb ühiskondlik areng. Kommunism ei pea paistma talle mitte üksnes soovitud korrana, kus ühtede õnn ei rajane teiste õnnetusel, ta peab ka mõistma, et nimelt kommunism ongi see kord, mille poole paratamatult sammub inimkond, ja et kommunistid peavad vaid sellele korrale teed tasandama, tema kiiremale saabumisele kaasa aitama. Töölistringides, mis tekkisid Venemaa töölisliikumise koidikul, võeti tavaliselt läbi poliitiline ökonomia ühelt poolt, mille eesmär-

¹ Dykštajni — poola sotsiaaldemokraat, kuulsa raamatu «Kes millest elab» autor, kus ta on selgitanud lisaväärtuse saamise mehaanikat. See oli kõige populaarsem raamat põrandaalustes ringides. (N. K. Krupskaja märkus.)

giks oli selgitada nüüdisaja ühiskonna struktuuri, ja kultuuri ajalugu (kultuuri ajalugu seati seejuures vastukaluks tavalisele ajalookäsitlusele, mis kujutas endast sagedasti vaid kõige mitmekesisema tähendusega ajalooliste faktide kuhjamist). Seepärast loetigi tolleaegseis ringides Marxi «Kapitali» esimest köidet ja F. Engelsi «Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimist».

1919. aastal sattusin ühes Nižni-Novgorodi kubermangu külas Rabotkis, sellisele nähtusele. Õpetajad jutustasid mulle, et teisel astmel võtavad nad läbi poliitilist ökonomiat ja kultuuriajalugu, sest õpilased on ühel häälel nõudnud nende ainete õpetamist kooli teise astme kursusel.

Kust võis Volga-äärses külas, mille terve elanikkond eranditult tegeleb Volga tööduse ja põllumajandusega, tulla talupojanoorukeil selline ja nii kindlakujuliselt formuleeritud soov? Ilmselt sellepärast, et huvi poliitilise ökonomia ja kultuuriajaloo vastu oli tekitanud Rabotkis keegi tööline, kes kunagi oli ringi tööst osa võtnud ja poistele selgitanud, mida neil on tarvis teada.

Siiski pole käesoleval momendil vene kommunistil ainult seda tarvis teada. Oktoobrirevolutsioon andis Venemaale võimaluse arendada ulatuslikku ülesehitustööd kommunismi suunas. Kuid et neid võimalusi ära kasutada, on tarvis teada, mida praegu peab tegema, et sammu võrragi läheneda kommunismile; on tarvis teada, mida on praegu võimalik saavutada ja mida mitte. Peab teadma, kuidas ehitada uut elu. Kõigepealt tuleb põhjalikult tunda seda tööala, mille juurde asutakse, edasi peab aga olema selge oma ülesandele vastav kommunistliku *suhtumise* meetod. Võtame näite. Et maal õigesti korraldada arstiabi, on tarvis esiteks tunda asja ennast, teiseks teada, kuidas see varem oli meil Venemaal korraldatud, kuidas see on korraldatud teistes riikides, ja lõppeks kolmandaks on tarvis osata suhtuda sellesse kommunistlikult; arendada agitatsiooni töötava rahva laialdastes kihtides, neis huvi äratada, neid töösse kaasa tõmmata, töötava rahva jõupingutustega luua võimas tervishoiuorganisatsioon. Ei piisa ainult sellest, et teada, kuidas seda kõike teha, tarvis on osata seda teha. Niisiis ei pea kommunist ainult teadma, mis on kommunism ja mispärast ta on paratamatu, vaid peab hästi tundma veel oma tööd, peab oskama läheneda rahvale, teda mõjustada, teda veenda.

Oma isiklikus elus peab kommunist alati juhinduma

kommunismi huvidest. Mida see tähendab? See tähendab seda, et kuidas ka näiteks ei tahetaks jääda oma harjunud mugavatesse kodustesse elutingimustesse, ometi, kui on tarvis see kõik kommunismi ürituse edu pärast maha jätta, teeb seda kommunist, ja sõidab kõige ohtlikumasse kohta. See tähendab seda, et kui raske ja vastutusrikas kommunistile pandud ülesanne ka ei oleks, kui see on vajalik, asub kommunist tegevusse ja püüab seda täita oma jõu ja oskuse kohaselt. Ta läheb rindele, laupäevakule, väärtasjade ülevõtmisele ja mujale. See tähendab, et kommunist jätab oma isiklikud huvid alati tagaplaanile, alistab need üldistele huvidele. See tähendab, et kommunist ei möödu ükskõikselt sellest, mis tema ümber toimub, et ta võitleb aktiivselt selle vastu, mis kahjustab kommunismi üritust, võitleb selle vastu, mis kahjustab töötavate masside huve, teiselt poolt aga kaitseb aktiivselt nende huve, peab neid omadeks.

Partei puhastamisel heideti sealt välja a) nahahoidjad ja külgekleepunud elemendid, s. t. need, kes oma isiklikud huvid seavad kõrgemale kommunismi huvidest; b) need, kes on ükskõiksed kommunismi vastu, midagi ei tee, et kaasa aidata, kes seisavad kaugel rahvast ja ei püüa temale läheneda; c) kes ei oma rahvahulkade lugupidamist ega armastust; d) need, kes on jõhkrad, upsakad, ebasiirad jne.

Niisiis, et olla kommunist, peab 1) teadma, mida on halba kapitalistlikus korras, kuhupoole kulgeb ühiskondlik areng ja kuidas on tarvis kaasa aidata kommunistliku korra kiiremale kehtestamisele, 2) osata rakendada oma teadmisi, 3) olema ihu ja hingega andunud töötava rahva huvidele ja kommunismile.

Siirdume nüüd küsimuse juurde noorsoo kommunistlikust kasvatuses.

Suur revolutsioon, kogu revolutsiooniline olukord on arendanud loomult tulises ja ärksas noorsoos tõsist huvi ühiskondliku elu vastu. See kehtib niihästi töölisnoorsoo kui ka talupoegade ja intelligentsi hulgast võrsuva noorsoo kohta. Noorsugu püüab kommunismi poole.

Seda püüet ei tohi summutada, vaid peab kõigiti toetama, arendama revolutsiooni mõjul ärrganud noorte ühiskondlikke instinkte.

Kuidas toetada? Esiteks on tarvilik, et Venemaa Kommunistlik Noorsooühing annaks *igale* oma liikmele võimaluse sel või teisel teel töötada kommunismi heaks, olla

mitte ainult passiivseks pealtvaatajaks kommunismi ehitamisel, vaid selle aktiivseks ehitajaks. See üritus, mille heaks on töötatud, millesse on paigutatud osa oma minast, muutub hoopis lähedasemaks. Muidugi selleks, et igauks võiks leida kommunistliku noorsooühingu ridades ülesande oma jõu ja soovi kohaselt, peab kommunistlik noorsooühing olema küllalt painduv ja elulähedane, peab olema seotud tuhandete niitidega selle määratu loova ehitustööga, mis praegu toimub meie maal. Osavõtt ülesehitustööst annab üheaegselt nii oskuse kui ka organisatsioonilised harjumused, mida meie, vene inimesed, vajame.

Venemaa Kommunistlik Noorsooühing võib kasvatada oma liikmetes oskust kollektiivselt töötada, viies iga pool läbi õige tööjaotuse, kasvatades kollektiivis vastutustunnet oma töö vastu, kasvatades töödistsipliini ja õpetades kommunistlikult lähenema uue elu ülesehitamisele. Selle kasvatustöö edu oleneb täiesti Kommunistliku Noorsooühingu töö hoogsusest ja organisatsiooni korraldatusest, kõigi küsimuste sügavusest ja elulisusest.

Iseloomu ja püsivuse kasvatamist ei tule Venemaa Kommunistlikul Noorsooühingul hinnata mitte vähem kui oskust kõnelda, esineda.

Kõrvuti iseloomu, ühiskondlike instinktide ja praktiliste tööskeemide kasvatamisega on igal Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu liikmel tarvis arendada oma maailmavaadet. Meil Venemaal on see töö tihedalt läbi põimunud endaharimisega. Kui viibime Lääne-Euroopa noorsoost soodsamais tingimuses selles mõttes, et oleme hoopis vähem läbi imbnud kodanlike eelarvamustega, kodanlike vaadetega, siis on meil palju raskem selles suhtes, et rõhul enamusel töölis- ja eriti talupojanoorsoost ei ole isegi kõige vajalikumat üldhariduslike teadmiste miinimumi. Aga ilma selleta pole võimalik omandada marksismi. Meie noortel tuleb õppida ja õppida, kasutada iga vaba minutit, iga juhust, et täita lünki, mis takistavad muutumist teadlikeks kommunistideks.

Tuleb visalt töötada ka selle teadusliku marksistliku vundamendi omandamisel, mis on vajalik, et orienteeruda ümbritseva tegelikkuse keerdküsimustes, et arusaamatus olukorras mitte pead kaotada juba esimesel pilgul...

LENINLASE ETTEVALMISTUS

Kõne VLKNÜ VI kogressil

Seltsimehed, 30 aastat tagasi esitas Vladimir Iljitš oma brošüüris «Mis on «rahvasõbrad» ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu?» kaasatundvalt tsitaadi Lessingi luuletusest: «Kes ei kiida Klopstocki? Aga kas hakkab igaüks teda lugema? Ei! Tahame, et meid vähem ülistataks, kuid usinamini loetaks!»¹ See tsitaat, milles räägitakse sellest, et me tahaksime, et meid mitte nii palju ei ülistataks kui loetaks, võib minu arvates käia ka Vladimir Iljitši kohta. Kõnelemisel kasutas ta sageli kahetsevalt põlatud sõna «ikoon», juttu oli ühest vanast revolutsionäär-rist, kellel ei olnud enam mingit mõju, kelle sõnad ei mõjutanud enam mitte kuidagi rahvahulkade tegevust, keda aga peeti au sees ja igati kiideti. Vladimir Iljitš ütles: «Noh, see on juba ikoon»; ka tema teoses on tsitaate, milles ta ütleb, et ikoon on midagi niisugust, mille poole tuleb palvetada, mida tuleb kummardada, mille ees tuleb risti ette lüüa, kuid et ta mitte kuidagi ei mõjuta inimeste tegevust.

Leninit pole vaja ikooniks muuta. On vaja, et tema ideed oleksid tegevusjuhendiks. Mulle näib, et see mõte peab olema nende kommunistlike noorte juhtideeks, kes tahavad saada leninlasteks.

Teie, seltsimehed, tahate saada leninlasteks, selleks peate õppima teenima töörahva vabastamise üritust, teenima kommunismi üritust.

Enne sõda, rahuliku arenemise ajajärgul, arvasid sotsialistid sageli neis maades, kus sotsialism oli lubatud, et neile piisab parteipiletist, sotsialistliku ajalehe tellimisest, koosolekutel käimisest, selleks et olla partei liige. Meie ei või sellele muidugi nii vaadata. Me elame niisugusel ajastul, kus me juba selgesti aru saame, et isiklikku elu ei saa

¹ V. I. Lenin, Teosed, I. kd., lk. 114.

lahutada ühiskondlikust elust. See ei olnud endistel aegadel võib-olla selge, et niisugune vahe isikliku elu ja ühiskondliku elu vahel viib selleni, et inimene varem või hiljem kommunismi reedab. Me peame püüdma siduda oma isiklikku elu võitlusega, kommunismi ülesehitamisega.

See ei tähenda muidugi seda, et me peame loobuma isiklikust elust. Kommunismi partei ei ole sekt ja seepärast ei tohi niisugust asketismi jutlustada. Kuulsin ühes vabrikus, kuidas üks naistööline teistele naistöölistele ütles: «Seltsimehed töölised, te peate meeles pidama, et teil tuleb parteisse astumisel loobuda oma mehest ja lastest.»

Nii ei tohi muidugi asju käsitada. Asi ei seisa selles, et mehest ja lastest loobuda, vaid selles, et kasvatada lastest kommunismi eest võitlejaid, toimida nii, et ka mehest teha samasugune võitleja. Tuleb osata oma elu ühte sulatada ühiskondliku eluga. See ei ole asketism. Überpöördukt, niisuguse ühtesulatatamise tõttu, selle tõttu, et kõigi töötajate ühisüritus muutub isiklikuks ürituseks, rikastub isiklik elu. Isiklik elu ei muutu vaesemaks, vaid annab nii mõjuvaid ja sügavaid elamusi, mida väikekodanlik perekonna-elu eales pole andnud. Osata oma elu ühte sulatada tööga kommunismi kasuks, töötajate töö ja võitlusega kommunismi ülesehitamise eest — see on üks meie ees seisvaid ülesandeid. Teie olete noorsugu, teie alles hakkate oma elu ehitama ja võite selle üles ehitada nii, et ei oleks vahet isikliku elu ja ühiskondliku elu vahel.

Seltsimehed, Vladimir Iljitš kirjutab, et ei saa olla revolutsioonilist liikumist ilma revolutsioonilise teooriaga. Selle revolutsioonilise teooria väljatöötamiseks töötas ta palju. Selgesti seatud eesmärk, põhjalik eesmärgist arusaamine, sellele eesmärgile viivate teede kindlaksmääramine — seda vajab iga revolutsionäär, sest kui ta selgesti ei näe, kuhu minema peab ja missuguseid teid mööda minna tuleb, hakkab ta ühtelugu vigu tegema, kui tuliselult ta ka oma töösse suhtuks.

Eesmärgist selgesti aru saada, selgesti teed näha on vaja selleks, et osata oma tegevuses vahet teha põhilise ja teisejärgulise vahel. Vladimir Iljitšil oli see põhilise ja teisejärgulise vahel vahe tegemise oskus olemas. Võitluse ajal võib teisejärgulise suhtes mõnikord järele anda, et kätte võita põhiline. Oportunistid erinevad revolutsionääridest selle poolest, et nad annavad järele tähtsale, põhilisele, unustavad eesmärgi, loobuvad sellest. Me näeme, kuidas

Vladimir Iljitš oma tegevuse jooksul selle oportunismi vastu, selle põhilise, printsiipiaalse kaitsmise oskamatus vastu võitles. On veel teine viga: kui inimene ei tee vahet põhilise ja teisejärgulise vahel, siis laseb ta ennast sageli revolutsioonilisest sõnakõlksust uimastada. Võitlus revolutsioonilise sõnakõlksu vastu läbis samuti punase niidina Vladimir Iljitši kogu tegevust. «Revolutsiooniline teooria ei ole dogma,» ütles Vladimir Iljitš. See on tegevusjuhend, tööjuhend. Teooriat peabki alati sellelt seisukohalt lähtudes käsitama. Praegu on revolutsioonilise teooria õppimine meile kõigile äärmiselt vajalik. NSV Liit on majandusliku arengu mõttes mahajäänud maa ning seepärast on seal palju proletariaadi kihte. On olemas eesrindlikke proletariaadi kihte, kes töötavad suurtööstuses, on olemas mahajäänumaid, on käsitöölisi, mitmesuguste gruppide klassiteadlikkuse aste on väga erinev. Ja seepärast ei lausu mitte iga proletaarlase suu proletaarset tõde. Peab oskama eraldada proletariaadi eesrindlikku ideoloogiat, ja seepärast on noorsool äärmiselt tähtis tähelepanelikult õppida revolutsioonilist teooriat.

Ei maksa mitte kõike pimesi uskuda: igaühel peab olema omaenda pea. Ei tohi jutte uskuda, peab kõik ise põhjalikult läbi mõtlema. See on üks nende noorte, nende kommunistlike noorte ülesandeid, kes tahavad saada leninlasteks. Vladimir Iljitš ütles, et teooria annab tegevusjuhendi. Ning tõepoolest, ainult selle tõttu, et ta juhendus revolutsioonilisest teoriast, suutis ta välja selgitada selle lähima eesmärgi, mida tuli taotleda antud hetkel.

Selge arusaamine eesmärgist ja selle saavutamise teedest annab revolutsionäärile vajaliku karastuse. See arusaamine tugevdab pealetungi hetkel tema kindlameelsust. See arusaamine ei lase teda taganemise hetkel sattuda paanikasse. «Me peame... alati valmis olema kõigeks,» kirjutas Vladimir Iljitš juba 1902. aastal oma brošüüris «Mis teha?». Me peame valmis olema nii revolutsioonilise vaikuse perioodideks kui ka revolutsioonilise plahvatuse hoogudeks. Me peame valmis olema «kõigeks, alates partei au, prestiiži ja järjekestvuse päästmisest suurima revolutsioonilise «rõhumise» momendil ja lõpetades üldrahvaliku relvastatud ülestõusu ettevalmistamise, määramise ja teostamisega».¹

¹ V. I. Lenin, Teosed, 5. kd., lk. 466.

Peab oskama nõustuda kompromissidega, kui need on paratamatud. «Tõeliselt revolutsioonilise partei ülesanne ei ole selles,» kirjutas Vladimir Iljitš 1917. aasta septembris ajalehes «Rabotši Putj», «et kuulutada igasugustest kompromissidest äraütlemine võimatuks, vaid selles, et *kõigis kompromissides*, kuivõrd need on paratamatud, osata jääda ustavaks oma põhimõtetele, oma klassile, oma revolutsioonilisele ülesandele, oma üritusele ette valmistada revolutsiooni ja kasvatada rahvahulki võidu saavutamiseks revolutsioonis.»¹

Muidugi, kompromissidega nõustuda ei ole alati meeldiv. Vladimir Iljitš armastas tsiteerida Tšernõševskit, kes ütles: «Poliitiline võitlus ei ole Nevski prospekti kõnnitee.» Mõnikord tuleb käia ka poris.

Vladimir Iljitš ei armastanud sõnakõlksutamist ega hooplemist, ta nõudis revolutsionäärilt, partei liikmeilt väga pingelist tööd.

Töö on tihtilugu ebameeldiv, igapäevane, kuid revolutsionäär ei tohi sellest tööst keelduda, ürituse jaoks pole vajalik mitte üksnes efektiivne, vaid ka pidev igapäevane töö.

«Selle tõttu, et pole usku musta töö suhtes, aeglase, raske, ränga töö suhtes, langevad inimesed paanikasse ja otsivad «kerget» väljapääsu...»² kirjutas Vladimir Iljitš G. Mjasnikovile.

Töötada käsi rüppe laskmata püstitatud eesmärgi saavutamiseks, mitte julgust kaotada — selline on Iljitši õpetus.

Tuleb siduda oma elu tööga kommunismi heaks, juhitud revolutsioonilisest teooriast, elule kainelt silma vaadata, mitte karta sihikindlat tööd, siis te suudate saada leninlasteks.

Seltsimehed kommunistlikud noored, teil seisab ees kogu elu, te elate suure sotsiaalse muudatuse momendil, võtke Lenini lipp ja minge rahvahulkadega ühel sammul, rahvahulkade ees suurele eesmärgile.

1924. a.

*Arvutatud teksti järgi brošüürist:
N. K. Krupskaja, „Будем учиться
работать и Ленина“. Партиздат,
1933, lk. 195—163.*

¹ V. I. Lenin, Teosed, 25. kd., lk. 284.

² V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., lk. 481.

LASTE JA NOORUKITE KOMMUNISTLIK KASVATUS

*N. K. Krupskaja ettekandest III lastekaitse kongressil
26. mail 1930. a.*

Seltsimehed, minu ettekande teema on «Laste ja noorukite kommunistlik kasvatus». Praegu on laste kommunistliku kasvatusel küsimusel ülisuur tähtsus. Revolutsiooni algul, pärast 1917. a., juhiti esialgselt tähelepanu sellele, et üksikutes katse-näidiskoolides, katse-näidislasteaedades on tarvis näidata, kuidas tuleb kasvatada uut moodi, kuidas ei tule kasvatada vanade varjupaiga-abinõudega, vaid uute kasvatuslike meetoditega. Loodi lastekodud. Neid tuli luua väga suurel arvul, kuid ainult väga vähesed olid tõesti näidiskodudeks, kus lapsed midagi õppisid. Kui võtta küsimust tervikuna, siis peab ütleva, et see asi meil lonkas.

Eriti teravaks muutus viimasel ajal küsimus laste kasvatamisest seoses paljude muutustega meie ühiskondlikus elus, rahvamajanduses. Ka need praegused muutused majanduses — väikeste individuaaltalumajandite üleminek kollektiivsetele mehhaniseeritud majapidamistele — muudavad vägagi palju. Siinjuures ei kõnele ma industrialiseerimise laialdasest arengust, mis avab kasvatuses hoopis uued võimalused. Ma arvan, et laste kommunistliku kasvatusel põhiolemus seisab nende töö organiseerimises. Me teame, kuidas tööorganisatsioon kasvatab täiskasvanuid.

Võtame küla. Külas kasvatab individuaaltalumajand nii teatava maailmavaate kui ka teatava iseloomu, teatava suhtumise igasse küsimusse. Me ütleva: väikeomaniku psühholoogia. Mis see tähendab? See tähendab, et inimene ei mõista nähtuste üldisi aluseid, ei orienteeru põhilistes küsimustes, vaatab vaid lähedale enda ümber, oma majapidamisele, ja mõõdab kõike oma väikemajandi mõõdupuuga.

Me teame, kui sageli on külas üks peremees vaenujalal

teisega, kuidas naised tülitsevad mingi ärasöödud muna pärast, kuidas nende mõtted üldse ei lenda kaugemale külatarast ja kuidas arutleb väiketalunik: «igaüks iseenda eest, aga jumal kõigi eest». See on maailmavaade, mis kujuneb välja väikemajandis. Ei mõisteta uusi töövorme ega uusi organisatsioonivorme...

Satub talupoeg tehasesse. Ta näeb suurt mehhaniseeritud käitist, töö organiseerimist, tööjaotust, näeb, kuidas kõik toimub kindla plaani järgi täpselt, organiseeritult, kuidas ühe töö ühendatakse teise tööga. Igaüks hakkab end tundma mingi kruvikesena, üldise mehhanismi rattakesena. Ning tehasesse tulnud talupoeg, keenud, nagu öeldakse, mõne aja vabriku-tehase katlas, hakkab vaatama kõigele teiste silmadega. Ta ei vaata enam oma kellatorni vaatekohast, vaid üldiste huvide vaatekohast.

Mispärast tööliklass on juhtivaks klassiks? Sellepärast, et suurtootmise tingimused tehases ise kasvatavad temast kollektivist. Ja usuküsimustes on tööliste põhikaader, need, kes tehases kaua on töötanud, üldiselt vähereligioossed, sest nad näevad iga tund, milliseid tulemusi saavutatakse tooraine, raua mehaanilisel töötlemisel, masinatega töötamisel. Neil kujuneb kergemini välja materialistlik maailmavaade... Eriti tähelepanav on see niisugustes tootmisharudes, nagu metallitehased, kus masinate võimsus on eriti nähtav. Kui inimese silmade all rauatükist töödeldakse kõige peenem instrument, kõige peenem masin, hakkab inimene mõistma tehnika jõudu, organiseerimise jõudu, kollektiivi jõudu.

Vaadake, mispärast just tehases karastatud tööliklass on klass, kes mõistab ka ühiskondlikke suhteid paremini, ning temast kasvab ja kujuneb juhtiv klass.

Vaatame, mis toimub praegu. Maa industrialiseerimine tugevdab tööliklassi võimsust. Aga kuhu viib kollektivi-seerimine, milleni oleme XV partei kongressist alates jõudnud? Ta viib selleni, et endised väikemajandid, isadelt ja vanaisadelt päritud ning harjumuseks saanud töövormid lagunevad ja uus kollektiivne suurmajapidamine hakkab talupoegade maailmavaadet ümber kujundama. Praegu on kujunenud erakordselt soodsad tingimused võrsuva sugupõlve kommunistlikuks kasvatuseks. Edaspidi muutuvad need tingimused veel soodsamaks. Selleks, et orienteeruda laste kommunistliku kasvatuse küsimustes, peame vaatlema selle kasvatuse üksikuid lülisid.

Vanasti, kui domineeris käsitöö, kodutööndus ja väike-talumajapidamine, etendas perekond määratu suurt osa. Kõige varajasemaist eluaastaist alates nägi poiss talupoja-perekonnas oma isa, ema ja kogu perekonna tööd. Teda õpetati eeskujuga, kuid ta ei teadnud, kuidas seletada ühte või teist loodusnähtust. Juba lapsepõlves omandas ta harjumused, s. o. kaheksa-aastase lapsena olid tal juba teatavad tööharjumused. Nii oli see ka kodutöönduses või käsitöös. Siin vaatas poeg, kuidas isa töötab, ja nii ta õppis. Varem andis perekond töökasvatuse. Aga praegu? Praegu töötab tööline ja kolhoosnik, eriti kolhoosiliikumise kõrgemates (kommuuni) vormides, väljaspool kodu; me näeme, et perekond lakkab olemast majanduslik üksus. Tööline töötab tehases, laps seda tööd ei näe. Kodus mõjustab last mõni vanaema, kes talle sagedasti jutustab olematuid lugusid, või ema, kes samuti tehases ei tööta; kui aga ema töötab, siis on laps sageli täielikult tänaval.

Nii avaldab tehas kasvatavat mõju täiskasvanud tööli-sele, aga mitte lapsele. Me näeme, et sama toimub ka talu-pojaperekonnas. Kui talupojad lähevad suurde masinatega töötavasse kolhoosi või suurde teraviljasovhoosi, siis lak-kab perekond juba etendamast seda osa töökasvatuses, mida ta varem tegi. Teenistujaperekonnas, s. o. linna mitte-töölisperekonnas aga keerleb töökasvatus, kui seda ongi, vaid koduse majapidamise ümber: tuleb põrandat pühkida, aidata söögivalmistamisel, on tarvis turule või kauplusse joosta jne. Niiviisi piirdub töökasvatus nagu endateenin-damisega. Peatsete vabrik-köökid, sööklate jne. puhul aga kaob seegi töökasvatus...

Mida täheldame praegu laste töös? Tutvudes laste tööga külas, näeme, et võitlus, mida peame kulaklusega, palga-töö piiramine individuaalmajandeis, viib selleni, et kesk-mik, kes veel peab oma majandit, kardab tarvitada palga-list tööjõudu; masinaid tal ei ole ja ta peab tegema kõik ise primitiivsete töövahenditega. Selle tulemusena näeme, et laste peale veeretatakse üle jõu käiv töö. Küsid lastelt, kuidas nad töötavad. Osutub: kella kuuest hommikul kuni kella kuueni õhtul. See on lapsele täiesti üle jõu käiv töö. Selle tagajärjel läheb laps sageli perekonnast ära. Kõik see kinnitab jällegi asjaolu, et perekonna töökasvatuse mõju nõrgeneb.

Ka muus mõttes nõrgeneb see mõju. Meile avanevad või-

malused nõrgendada ebasobiva perekonna mõju. Vaatleme näiteks kulakut. Varem püüdis ta oma perekonnas last läbi immutada «oma vaimuga». Tolstoil on väga hästi kirjeldatud, kuidas kulak ei tahtnud anda oma last kooli, sest ta tahtis «teda läbi immutada oma vaimuga». Praegu seda enam juhtuda ei saa. Seepärast jääb kulaku ja tema perekonna mõju lapsele ja sirguvale sugupõlvele ikka väiksemaks, sedamööda kuidas suureneb kooli ja ümbritseva keskkonna mõju.

Perekonna ja töökasvatuse mõju nõrgenemisel on erinevad aspektid. Uhelt poolt suureneb selle tagajärjel ulakus. Sageli püüab laps ära minna perekonnast, sest teda ei kasvatata nii nagu vanasti. Perekonna mõju nõrgeneb. Mis seda asendab? Kui kasvatas perekond, olgu käsitöölise, kodutöndaja, väiketalupoja perekond, siis kool täitis vaid õppefunktsiooni. Nii öeldigi varem: õpetaja õpetab, õpilased õpivad. Kool õpetas lugema, kirjutama, arvutama jne. Kuid tööd ta ei õpetanud. Ja see asjaolu, et masskoolis ei õpetatud tööd (tööd õpetati vaid kutsekoolis) ja kogu masskool ei olnud töökool, vajutas kindla pitseri nii koolile endale kui ka kõigile meie lasteasutustele. Nii ei olnud koolil seda kasvatuslikku tähtsust, mis tal on praegu.

Praegu, kuivõrd tootmise muutumise tagajärjel perekonna mõju nõrgeneb, omandab kool määratu suure tähtsuse. Kerkivad üles küsimused selle kohta, kuidas organiseerida tööd koolides, meie lasteasutustes. Meie hoiame kurssi üldise koolikohustuse kehtestamisele. Praegu ei ole see üldine koolikohustus midagi kauget: ta on saamas juba lähedaseks, tajutavaks, see on juba — reaalsus, üldine koolikohustus tähendab aga kooli mõju suurenemist. Ja tähtis on, et kooli mõju ei oleks ainult arvestatav, et seal ei antaks ainult teadmiste summat, vaid et kool oleks töökool ja töö oleks niisugune, et ta kasvataks kommunistlikus vaimus.

Just sellepärast ongi kommunistliku partei programmis, nimelt selles osas, mis räägib haridusest ning koolidest, kõneldud töökooli vajalikkusest, ja mitte lihtsa töökooli, vaid polütehnilise kooli, s. o. sellise kooli vajalikkusest, mis õpetab töötama uut moodi.

Kuidas siis see kool õpetab ja peab õpetama uut moodi töötama? Ma ei räägi meil kujunenud praktikast, vaid ainult seisukohast. Kuidas siis peab see kool õpetama töö-

tama? Ta peab vaatama, millist tööd tehakse praegu tehases, suures teraviljamajandis, suurtootmises ja milliseid teadmisi, oskusi nõutakse sellise tootmisala töölistelt.

Varem oli olukord pisut teistsugune. Muidugi nõuti pikajalist käsitöö õppimist, et osata töötada ja osata käsitseda instrumente. Kui vaatame kolhoositööd, siis näeme, mis puudub. Puudub töökultuur, puudub oskus käsitseda tööriistu, oskus oma aega planeerida, tööd jaotada, määrata tööks vajalik aeg.

... Siin võivad töölised etendada kolossaalset osa, sest nemad on saanud vastava karastuse tehastes, ja me peame püüdma, et meie kool, meie kasvatuslikud asutused oleksid seotud töölistega, kolhoosnikutega, et tööline ja kolhoosnik jagaksid oma töökogemusi kooliga. Ainult siis on võimalik õigesti korraldada kasvatust. Praegu peab värbama tehaste, vabrikute, suurte, kõige paremate kolhooside ja sovhooside töölisi töö õpetajateks kooli, sest korraldades koolis laste tööd vanaviisi, ei tule sellest midagi välja.

Nii tuleb ühest endise aja lastekodust, kus on töövarustus, on tööinstruktorid, seal õppiv tütarlaps ja kurdab: «Ma töötan lastekodu töökojas kuus aastat ja mulle õpetatakse ikka ühte ja sedasama: nõõpauke tegema.» Käsitöökoolides oligi nii: õpetati mingisugust ühte tööala ja aastate vältel tehti ühte ja sedasama. Poiss õppis aastaid mingit pilti pintseldama või sooritas mingisugust üksikut töövõtet.

Tähtis on aga, et laps õpiks kohanema mitmesuguste tööliikidega ja et õppetöö koolis annaks lapsele töökuuturi...

Kui arvame, et koolis kogu asi seisab vanaviisi käsitöö õpetamises, siis me ei aseta kasvatustööd tarvilikule kõrgusele. Kui raamatuköitja istub ja liimib karbikest, lapsed aga istuvad ja vaatavad, pole sellest mingit kasu, see pole mingi töökasvatus. On tarvis, et töö oleks korraldatud ajakohaselt. See arusaamine puudub sagedasti...

Vaadake, kui määratu suur tähtsus on õigel, uutmoodi korraldatud töö. Võtame näiteks Riikliku Poliitilise Valitsuse kooli Kostinis. Sinna võetakse noorukeid, noormehi, kes on töötavast perekonnast välja heidetud ja kaldunud ulakuse ja kuritegevuse teele, s. o. raskeltkasvatatavaid lapsi.

Mis siis on tehtud?

Asutati töökool, mehhaniseeritud töökojad, kutsuti koge-

nud töölisi ja seoses sellega kujunes lastel teatav vilumus (lastele näidati, kuidas tuleb töötada). Sel pinnal kasvavas neis tung õppida ja oskus kindlakujuliselt organiseeruda. Ning see kool on — nende üldise tunnustuse järgi, kes seda on näinud — võimsaks kasvatuskoldeks.

On olemas teisigi selliseid koole. Näiteks oli lastekodu Jaroslavli ringkonnas. Seda juhtis kommunist. Alguses kirjutas ta meile, et tal ei ole lastega midagi peale hakata. Astusime temaga kirjavahetusse. Ta korraldas tööõpetuse õigesti, avas hästi organiseeritud mehhaniseeritud töökodjad. Hiljem kirjutas ta, et ta ei tunne enam ära oma lapsi. «Kõigega on nad nõus ja ise on meelsasti valmis kõigeks.» Muutus töö, muutus tööorganisatsioon, muutus ka kooli kasvatuslik külg. Sellel on määratu suur tähtsus.

Kuid asi ei ole ainult selles. Kommunistlik kasvatus seisab kindlas töökasvatuses. Väikeomanik vaatab kõigele oma seisukohalt: «See on mulle kasulik, see on minu» jne. Kuidas vaatab aga tööline tehases? Võtame näiteks kommunistlikud laupäevakud või sotsialistliku võistluse. Kuidas see kasvatab töölist? Aga just nii, et meil juba praegu, kaksteistkümmend aastat pärast Oktoobrirevolutsiooni, vaatavad tööliselised tehasele nagu oma loomingle. Nad tunnevad endid vastutavatena tehase töö eest — see on, mida seltsimees Lenin nimetas teadlikuks distsipliiniks, distsipliiniks mitte kepi varal, mitte sunniviisil, vaid selliseks teadlikuks distsipliiniks, millela sotsialismi ei saa üles ehitada. See on tõeline kommunistlik distsipliin.

Teiselt poolt näeme sageli, et kolhoosis seda distsipliini veel ei ole. Vajame pikaajalist kasvatust laupäevakute ja sotsialistliku võistluse laadis, mis viiks kogu kolhoosirahva teadlikule suhtumisele töösse. Selles on kommunistliku kasvatuse põhiolemus. Teadlik suhtumine töösse näitab arusaamist sellest, et igaühe töö on osake üldisest tööst. Siin rajaneb vastastikune abistamine juba teistel alustel — mõistmisel, et õigel töö organiseerimisel on vastastikune abi tarvilik; vastastikune abistamine on kollektiivse töö lahutamatu element. Kollektiivne töö kasvatab solidaarsusetunnet.

Niisugune inimene, niisugune nooruk, kellest suudame kasvatada teadlikku kollektiivi liiget, vaatab kõigele teistsuguste silmadega...

Väikeomanik kardab kõike, talle paistab kõik mõistma-

tuna, juhuslikuna. Kollektiivi liige aga mõistab, et asja olemus on töö organiseerimises...

Talle on vajalik insener, on vajalik tööseltsimees, on vajalik õige töö organiseerimine...

Ka ühiskondlikele küsimustele hakkab kollektiivi liige teisiti lähenema.

Kollektivistlikult kasvatatud inimene, kes on seesmiselt distsiplineeritud, on distsiplineeritud ka ühiskondlikult, läheneb teisiti kõigile ühiskondlikele küsimustele. See on kasvatuslikest ülesandest tähtsaim...

Peab ütleva, et töökasvatus olgu lastele jõukohane. Lastesse ei tohi suhtuda igas vanuse astmes ühe mõõdupuuga. Väga hästi peegeldab laste töövõimet joonistamine. Kuidas joonistavad lapsed lasteaias ja kooli esimeses rühmas. Hakkavad joonistama ühte, aga teevad midagi muud. Samuti töötavad nad. Laps hakkab voolima, mõtleb voolida inimest, siis aga töö kestel mõtleb: «Ei, ma voolin parem maja.» Ja voolib maja. Ta ei tunne oma jõudu ega ka sihikindlat tegevust.

Töö ei ole 8—9-aastasele lapsele seda, mis on töö täiskasvanud inimesele. Täiskasvanud inimese ja isegi nooruki töö on kindla eesmärgiga, lapse töö eesmärk aga on ümbruse tunnetamine. Seepärast on ta töö väga muutlik. Lapse töö on iseloomustav. Laps ei märka sagedasti töö kõiki külgi. Hakkab midagi tegema, huvitub millestki, märkab midagi ja unustab töö. Kui satub kätte liblikas, hakkab vaatlema tema tiivakesi, mida aga teha tahtis — õngi juba unustanud, ta on vaatlusest haaratud.

Need on lapse isa iseärasused. Neid iseärasusi tuleb arvestada ja anda 8—9-aastastele lastele niisugune töö, mille varal nad võiksid õppida ja kasvada. Kuid neile antakse sageli puht-mehaanilist tegevust: valva kanade järele, arbuuside järele jne.

Vaatame nüüd kolmandat ja neljandat rühma. Nemad joonistavad hoopis teisiti. Nad tajuvad tervikut. Kuid neid huvitavad ka mõned osad, mida nad tahavad tervikuna haarata. Ja just see tahe haarata tervikuna, mis hakkab ilmema 9-st kuni 12-ndale aastani, näitab polütehnilise õpetuse, mitmekülgse töö õpetamise vajadust, et näidata töö seost kõigis tema osades.

Võtame nooruki joonise. Tema ei joonista enam nii, nagu kümneaastane laps, ta ei joonista nii, et pea tuleb suurem kui keha. Teda huvitavad üksikasjad ja detailid. Tema

tahab, et iga osake oleks korralikult joonistatud. See on üleminekuaja iseärasus — tähelepanu pisiasjadel, tahtmine keskenduda neile hoolikalt. See on iseloomulik sellele eale.

Et läheneda õigesti sellele momendile, on tarvilik saada eelnevast perioodist õiged vilumused.

Tööst rääkides tuleb silmas pidada laste väsimist, mis on palju kiirem kui täiskasvanuil. Seepärast peab hoolikalt arvestama laste jõudu erinevates vanuseastmetes. Kui koor-mame lapsi üle jõu käiva tööga, siis kasvatame logardeid, s. o. inimesi, kes töösse suhtuvad hoolimatult. Töö peab olema niihästi huvitav kui ka jõukohane ja samal ajal ka loov töö, mitte ainult mehaaniline...

Oma ettekandes tahtsin näidata polütehnilise töö määratu suurt kasvatuslikku osa. Praegu, millal perekonna mõju nõrgeneb ja ühiskondlik kasvatus astub esiplaanile, on see moment eriti tähtis.

Peame korraldama ümber oma lastekodud. Praegune lastekodude võrk ei kõlba. Seda peab ütlema otsekoheselt. See käib eriti viimaste aastate kohta. Võib-olla leidub üksikuid lastekodusid, mis pole halvad, kuid üldiselt ei ole laste elu mitmekesine; see pole see elu, mida nad loodavad. Me kuuleme lugusid sellest, et lapsed põgenevad lastekodudest. See toimub muuseas sellepärast, et töö lastekodus ei rahulda last. Peame mõtlema sellele, kuidas omistada kõigile kasvatusasutustele õige töö iseloom, omistada hoopis laialdasem hoogsus, sest nad asendavad üha rohkem seda töökasvatust, mida seni saadi perekonnas.

Kuidas korraldada seda töökasvatust? See on kolossaalne ülesanne. Meie vajame tervet rida asutusi, mitte ainult lastekodusid. Peame asutama nii töökodasid ja tehnilisi jaamu kui ka lasteartelle, peame laste töö organiseerima lõpuni. See on põhilüli. See aitab meil tõsta kogu kasvatus-töö taset.

Mispärast juhtuvad igasugused arusaamatused lastekodudes? Sellepärast, et seal kas ei ole tööd või see on korraldatud valesti. Selles küsimuses ei organiseerita lapsi õigesti jne.

Mulle näib, et sel konverentsil tuleb suhtuda neisse küsimustesse väga tähelepanelikult. Peame meeles pidama, et ilma mees- ja naistööliste abita ei suuda me midagi teha. Kirjaoskamatusel likvideerimisel on meil nõndanimetatud kultuurarmeelased, s. o. mass, kes on abiks spetsialistidele.

Ilma sellise laialdase tööliste ja kolhoosnike kultuuri-
armeekaadrita ei suuda me anda tõelist, kommunistlikku
kasvatust.

Seda kõike kajastada oli minu ettekande eesmärgiks.
Lubage sellega lõpetada ja soovida, et konverents osutaks
neile küsimustele erilist tähelepanu.

Avaldatud ajakirja «На путях к
новой школе» nr. 7, 1930. aasta,
lk. 15—22 teksti järgi.

MARX SIRGUVA PÕLVKONNA KOMMUNISTLIKUST KASVATUSEST

Marx ei ole järele jätnud eriteost, mis oleks pühendatud sirguva põlvkonna kommunistlikule kasvatusale. Kuid, nagu teada, sisaldavad tema teosed rea avaldusi kasvatusrekonstrueerimise küsimuses, mis seoses kogu tema õpetusega on meile tegevusjuhendiks.

Igaüks teab, milline määratu tähtsus on olnud «Kommunistliku partei manifestil», mille kirjutasid Marx ja Engels 1848. aasta revolutsiooni algul. See on kokkusurutud teos, täis revolutsioonilist kirge, mis esitab kommunistide vaateid ühiskondlikule arengule. «Manifestis» räägitakse sellest, kuhu ja kuidas kulgeb ühiskondlik areng, kõneldakse ökonomika ja ideoloogia vastastikusest suhtest, klassidest, klassivõitlusest, proletariaadi osast selles võitluses ja tema võidu vältimatusest, kapitalistliku korra vältimatust asendamisest kommunistliku korraga. Ühtlasi puudutatakse «Manifestis» ka selle põlvkonna kasvatusküsimusi, kellele tuleb üles ehitada kommunism. «Nagu klassiomandi kaotamine,» üteldakse «Manifestis», «tähen­dab kodanlasele tootmise enese kaotamist, nii on talle ka klassihariduse kaotamine (meie sõrendus. — N. K.) identne hariduse kaotamisega üldse.

Haridus, mille kadu ta kurdab, tähendab määratu suurele enamusele masina lisandiks muutumist.»

Märkinud ära hariduse klassiiseloому, rõhutavad «Manifesti» loojad, et suurtööstus ekspu­teerib lapsi piiramatult, sunnib töölisi ekspu­teerima oma lapsi, lammutab endised perekondlikud suhted, lõhub perekondliku kasvatus­juured. Kasvatus on kapitalistlikus ühiskonnas läbi ja läbi klassipärane. Kommunistid tahavad muuta kasvatus­iseloому.

«Kommunistliku partei manifest» ütleb selle kohta järgmist:

«Te heidate meile ette, et me tahame kaotada laste ekspluateerimise oma vanemate poolt? Tunnistame endid süüdi selles kuritöös.

Aga, ütlete teie, meie kaotame inimeste kõige õrnemad vahekorrad, asendades koduse kasvatuse ühiskondliku kasvatusega.

Kuid kas teiegi kasvatust ei määra ühiskond? Kas seda ei määra ühiskondlikud vahekorrad, mille raamides te kasvatate, ühiskonna otsesem või kaudsem vahelesegamine kooli kaudu jne.? Kommunistid ei leiuta ühiskonna mõju kasvatusele; nad muudavad ainult kasvatuse iseloomu, nad kisuvad kasvatuse valitseva klassi mõju alt välja.

Kodanlikud sõnakõlksud perekonnast ja kasvatusest, vanemate ja laste õrnadest vahekordadest muutuvad seda vastikumaks, mida rohkem suurtööstuse tõttu kõik proletarlaste perekonnasidemed katki kistakse ja mida rohkem lapsed lihtsalt kaubaartikliks ja tööriistaks muudetakse.»¹

«Manifest» kavandab rea abinõusid, mis proletariaat peab tarvitusele võtma, kui ta võimu juurde asub. Nende hulgas punktis 10 osutatakse ka abinõudele, mis puudutavad kasvatust. Need on järgmised: «*Kõigi laste ühiskondlik ja maksuta kasvatamine. Laste vabrikutöö kaotamine tema praegusel kujul. Kasvatuse ühendamine materiaalse tootmisega jne. jne.*» See punkt on Marxil seoses rea teiste punktidega, nagu tootmisvahendite üleminek riigi kätte, ühesugune töökohustus kõigile, põllumajanduse ja tööstuse ühendamine, linna ja maa erinevuse järkjärguline kaotamine.

«Kommunistliku partei manifesti» teine peatükk lõpeb sõnadega:

«Vana klassidega ja klassiantagonismidega kodanliku ühiskonna asemele astub assotsiatsioon, kus iga üksiku vaba arenemine on kõigi vaba arenemise eelduseks.»²

Mis see on? Kas «vaba arengu» teooria? Kas tõesti Marx oli selle pooldaja? Meie ei mõistaks seda kohta, kui me ei teaks, et vabaduse all mõistab Marx hoopis midagi muud kui kodanluse esindajad. «Kuid ärge vaielge meiega,» üteldakse «Manifestis», «mõõtes kodanliku omandi kaotamist oma kodanlike kujutlustega vabadusest, haridusest, õigu-

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., Tallinn, 1957, lk. 32.

² Sealsamas, lk. 35.

sest jne. Teie ideed ise on kodanlike tootmis- ja omandusuhete saadused . . .»¹ Edasi öeldakse, et südametunnistuse- ja usuvabaduse-ideed väljendasid ainult vaba konkurentsi valitsemist teadmise alal.

Engels kirjutab «Anti-Dühringis»:

«Hegel oli esimene, kes kujutas õigesti vabaduse ja paratamatuse vahekorda. Vabadus on temale paratamatuse tunnetamine. «Paratamatus on pime ainult sel määral, *kuivõrd temast pole aru saadud.*» Vabadus ei seisa mitte kujuteldavas sõltumatuses looduseadustest, vaid nende seaduste tunnetamises ja sellele teadmusele rajatud võimuluses plaanikindlalt sundida looduseadusi toimima teatavate eesmärkide huvides. See kehtib niihästi välislooduse seaduste kui ka nende seaduste kohta, mis reguleerivad inimese enda kehalist ja vaimset eksistentsi, — kaks seaduste klassi, mida me saame teineteisest lahutada paremal juh tumil ainult oma kujutluses, mitte aga tegelikkuses. Tahtevabadus ei tähenda seega midagi muud kui võimet asjatundlikult otsuseid teha. Niisiis, mida *vabam* on inimese otsustus teatava küsimuse suhtes, seda suurema *paratamatusega* on määratud selle otsustuse sisu, kuna aga asjatundmatusel põhinev ebakindlus, mis justkui meelevaldselt valib paljude erinevate ja üksteisele vasturääkivate võimalike otsuste vahel, tõestab just sellega oma mittevabadust, oma olenevust sellest esemest, mida ta just peaks valitsema. Järelikult seisab vabadus looduse paratamatuste (Naturnotwendigkeiten) tunnetamisele rajatud valitsemises meie endi ja välislooduse üle; seega vabadus on paratamatult ajaloolise arenemise produkt.»²

Kui me niisugusest vaatevinklist läheneme ülaltoodud sõnadele «vana, klassidega ja klassiantagonismidega kodanliku ühiskonna asemele astub assotsiatsioon, kus iga üksiku vaba arenemine on kõigi vaba arenemise eelduseks», siis mõistame, et kapitalistliku rõhumise köidikuist lõplikult vabastatud ühiskond, kus ei ole enam klasse ega klassivõitlust, on seotud teaduse sellise õitsenguga, looduse ja inimkonna arengu seaduste tunnetamisega, et see kindlustab igapähele kõige täielikuma igakülgse arenemise, ja iga selle assotsiatsiooni, selle ühingu liige on nii tihedasti orgaaniliselt seotud kogu assotsiatsiooniga ja tema progressiga ter-

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., Tallinn, 1957, lk. 32.

² F. Engels, Anti-Dühring, Tallinn, 1954, lk. 101.

vikuna, et kõik tema tegevus, kogu tema elu on selle tulevase klassideta ühiskonna edaspidise arengu teenistuses.

«Kommunistliku partei manifestis» rõhutatakse eriliselt mõtet, et ideoloogia baasiks on ökonomika.

«Kas on vaja erilist sügavmõttelisust, et aru saada, et inimeste elutingimustega, nende ühiskondlike sidemetega, nende ühiskondliku olemisega muutuvad ka nende kujutlused, vaated ja mõisted, muutub, ühe sõnaga, ka nende teadvus?»

Mida muud tõestab ideede ajalugu, kui et vaimne tootmine muutub käsikäes materiaalse tootmisega? Teatud aja-järgu valitsevad ideed on olnud ikka ainult valitseva klassi ideed.

Kõneldakse ideedest, mis revolutsioneerivad kogu ühiskonda; sellega väljendatakse ainult fakti, et vanas ühiskonnas on välja kujunenud uue ühiskonna elemendid, et vanade elutingimuste hävinemisega peab sammu vanade ideede hävinemine.»¹

Marx ei konstateerinud ainult fakte, vaid näitas alati väljapääsu olukorrast. Juba teesides Feuerbachi kohta (1845. a.) kirjutas Marx: «Filosoofid on maailma ainult mitmeti *seletanud*, kuid asi seisab selles, et teda *muuta*.»

Aga et leida õigeid teid selle muutmiseks, uuris ta materiaalse tingimuste arengut, neid elemente selles, mis on olnud kogu ühiskondliku korra uuendamise vahendiks.

Huvitav selles mõttes on Marxi kiri Annenkovile, mille ta kirjutas juba enne «Kommunistliku partei manifesti» — 28. detsembril 1846. a. Marx kirjutab:

«Proudhonile on tööjaotus täiesti lihtne asi. Aga kas kastikord ei olnud teatavaks tööjaotuse liigiks? Kas tsunftikord ei olnud teiseks tööjaotuse liigiks? Ja kas tööjaotus manufaktuuriperioodil, mis algab Inglismaal XVII sajandi keskpaiku ja lõpeb XVIII sajandi lõpul, ei ole täiesti erinev tööjaotusest kaasaegses suurtööstuses? ... Kas rahvaste kogu sisemine organisatsioon ja kõik nende rahvusvahelised suhted ei ole teatavat liiki tööjaotuse väljenduseks? Kas see kõik ei pea muutuma tööjaotuse muutumisega?»

Hr. Proudhon on nii kaugel tööjaotuse küsimuse mõistmisest, et ta isegi ei nimeta linna eraldumist külast, mis näiteks Saksamaal toimus IX—XII sajandil. Hr. Proudhoni

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., Tallinn, 1957, lk. 33—34.

jaoks on see eraldumine igaveseks, muutumatuks seaduseks, sest ta ei tunne ei selle tekkimist ega selle arenemist.»¹

«Filosoofia viletsuses» (kirjutatud 1847. a.) annab Marx hiilgava näite sellest, kuidas üha edasi arenevas tööjaotuses tuleb esile tuua selle tendentsi positiivsed küljed. Marx kirjutab seal sellest, et «tööjaotuse iseloomulikuks jooneks on see, et ta tekitab erialasid, omaette elukutseid ja koos nendega *professionaalse idiotismi* (meie sõrendus. — N. K.)»².

Professionaalse idiotismi fakti esitades näitab Marx samal ajal, kuidas tööjaotuse edaspidine areng selle kõrvaldab. «Filosoofia viletsuses» räägib ta *automaatvabrik* (mitte igasuguse, vaid nimelt automaatse) mõjust tööliste arenemisele:

«Tööjaotust vabrikus iseloomustab see, et töö siin täielikult kaotab erialase iseloomu. Niipea aga kui lakkab igasugune erialane areng, ilmneb vajadus universaalsuse järele, annab end tunda indiviidi tung igakülgsele arenemisele. Vabrik kõrvaldab omaette kutsealad ning professionaalse idiotismi.»³

Marx armastas lapsi. Raamatus «Poliitilise ökonomia kriitikast», mis ilmus esmakordselt 1859. a., räägitakse möödaminnes lastest. Need suurepärasead read heidavad valgust sellele, mispärast Marx mudilasi nii armastas. Rääkides kunstist, kirjutab ta muuseas:

«Mees ei saa taas lapseks muutuda, olemata koomiline. Kuid kas ei rõõmusta teda lapse naiivsus ja kas ta ise ei pea püüdma selle poole, et kõrgemal astmel taastada oma tõeline olemus; ja kas lapse loomuses ei elustu igal ajastul sellele omane iseloom tema teesklematus tõelisuses?»⁴

Marx ei olnud kitsas õpetlane-spetsialist. Ta tundis väga hästi kirjandust, mõistis kunsti ja mõistis lapsi.

Kas paljud oskavad lapsi sellest küljest vaadelda? Seda oskas teha Lev Tolstoi, kes vaatas lastele suure kunstniku pilguga, kuid tema veaks oli, et ta ei suutnud mõista oma ajastut. Marx mõistis nii ajastut kui ka lapsi. Lapse sügavat mõistmist peab õppima Marxilt iga nüüdisaja pedagoog.

¹ К. Маркс, Ф. Энгельс. Избранные произведения в двух томах, т. II, 1955, lk. 425—426.

² К. Маркс и Ф. Энгельс. Сочинения, 2 изд., т. 4, lk. 159.

³ Sealsamas, lk. 160.

⁴ К. Маркс. «К критике политической экономии», 1953, lk. 225.

Armastus laste vastu sundis Marxi ägedatele meelepaha-avaldustele laste töö kapitalistliku ekspluateerimise pärast. Kuid mitte üksnes armastus laste vastu pole põhjuseks, miks Marx «Kapitali» esimeses köites pühendab nii palju ruumi laste olukorrale kapitalismi ajal. Ainuüksi peatükis «Tööpäev» toob Marx rohkem kui 20 näidet kõige pöörasemast laste ekspluateerimisest vabrikutes, kusjuures faktid on võetud ametlikest dokumentidest (vabrikuinspektorite aruandeist, kohtuaktidest, seadusandlikest otsustest). Niisama palju ruumi võtab laste töö ekspluateerimise küsimus ka peatükis «Masinad ja suurtööstus».

Erakordse selgusega joonistab Marx Inglismaa kogu riikliku seadusandluse mannetust laste töö kaitse alal; ta näitab, kuidas kapitalistid leiavad tuhat teed, et mööda minna isegi olemasolevaist viletsaist seadusist, kuidas kasvav sugupõlv mandub nii vaimselt kui ka füüsiliselt.

Marx on kirjutanud kõigest eeltoodust sellepärast, et laste töö küsimuses kajastus nagu veetilgas kapitalistliku korra tendents masside piiramatuks ekspluateerimiseks.

Uurides ühelt poolt tööstuse arenemist ja selle mõnesuguste muutuste mõju töölismassidele, teiselt poolt aga laste olukorda käitises, taotles Marx printsiipide leidmist, mis aitaksid niiviisi korraldada ühiskondlikku kasvatust, et võrsuv sugupõlv osutuks võimeliseks juurteni reorganiseerida kapitalistlikku ühiskonda.

Esitame väljavõtte peatükist «Masinad ja suurtööstus», mis räägib sellest, et nüüdisaja tööstus nõuab igakülgset arenenud töölist:

«Suurtööstuse põhimõte: lahutada koostuselementideks iga tootmisprotsess eraldivõetuna ja kõigepealt inimkäest olenemata, löi kogu kaasaegse tehnoloogiategaduse. Ühiskondliku tootmisprotsessi kirjud, omavahel näiliselt sidumata ning tardunud vormid jagunesid teadlik-plaanipärasteks ja vastavalt soovitud kasuefektile süstemaatiliselt liigendatud loodusteaduse rakendusalaadeks. Tehnoloogia avastas ka vähesed suured liikumise põhivormid, milledes igasugune inimkeha tootlik tegevus, hoolimata kasutatud tööriistade mitmekesisusest, paratamatult toimub, just nagu mehhaanika, hoolimata masinate suurimast komplitseeritusest, ei lase end petta selle suhtes, et kõik masinad alati kordavad elementaarseid mehhaanika jõupotentse. Kaasaegne tööstus kunagi ei vaatle ega käsitle tootmisprotsessi olemasolevat vormi lõpliku vormina. Tema tehniline

baas on seega revolutsiooniline, kuna kõigi eelmiste tootmisviiside tehniline baas oli oma olemuselt konservatiivne. Masinate, keemiliste protsesside ja muude meetodite abil kaasaegne tööstus revolutsioneerib pidevalt tootmise tehnilist baasi ja ühes sellega ka tööliste funktsioone ning tööprotsessi ühiskondlikke kombinatsioone. Sellega revolutsioneerib ta niisama pidevalt tööjaotust ühiskonnas ja paiskab kapitalimasse ja töölistasse vahetpidamata ühest tootmisharust teise. Suurtööstuse loomus tingib sellepärast töö vahetamist, funktsioonide liikumist, tööliste igakülgset liikumist.»¹

«... Suurtööstuse katastroofid ise teevad elu või surma küsimuseks selle, et töö vahetamine ja sellepärast ka tööliste võimalikult suurem mitmekülgsus tuleb tunnistada üldiseks ühiskondlikuks tootmisseeduseks, ja et vahekorrad tuleb kohandada selle seaduse normaalsele teostumisele. Suurtööstus teeb elu või surma küsimuseks selle, et vaese, kapitali muutuvate ekspluaterimisvajaduste jaoks reservis hoitava, alati saadaoleva töölisrahvastiku kohutav olukord tuleb asendada niisuguse olukorraga, kus inimene absoluutselt kõlbab muutuvaiks töövajadusteks; et *osaindiviidi, kes on lihtsalt teatava ühiskondliku osafunktsiooni kandja, tuleb asendada mitmekülgsest arenenud indiviidiga, kellele mitmesugused ühiskondlikud funktsioonid on vahelduvaiks elutegevuse viisideks*. Selle pöördeprotsessi üheks momendiks, mis arenes stiihiliselt suurtööstuse alusel, on polütehnilised ja põllumajanduslikud koolid, teiseks momendiks on «*écoles d'enseignement professionnel*» (kutsekoolid), kus tööliste lapsed mõningal määral tutvuvad tehnoloogiaga ja mitmesuguste tootmisriistade praktilise käsitsemisega. Kui vabrikuseadusandlus, see esimene kapitali käest kistud napp järeleandmine, seob vabrikutööga ainult algharidust, siis ei ole mingit kahtlust, et poliitilise võimu möödapääsmatu kättevõitmine töölistklassi poolt võidab töölistkoolides vastava koha ka tehnoloogilisele haridusele, nii teoreetilisele kui ka praktilisele. Niisamuti ei ole kahtlust, et tootmise kapitalistlik vorm ja sellele vastavad tööliste majanduslikud suhted on diametraalses vastuolus selliste pöördefermentidega ja nende eesmärgiga — vana tööjaotuse kaotamisega.»²

¹ K. Marx, Kapital, I kd, Tallinn, 1953, lk. 421—422.

² Sealsamas, lk. 422—423.

Niiviisi näeme, millise ülisuure osatähtsuse omistab Marx võrsuva põlvkonna kasvatamisele kapitalistliku ühiskonna rekonstrueerimisel, sotsialistlikul ümberehitamisel. See ühiskondlik kasvatus peab välja kujundama igakülgset arenenud inimesi. Selline nõue järeldub suurtööstuse iseloomust enesest. Lastel on tarvis omandada suurel hulgal teadmisi ja on tarvis õppida töötama. Inglismaa vabrikuseadusandluse uurimine laste töö kaitse alal on viinud Marxi sellisele järeldusele.

«Juba 1840. aastal,» kirjutab Marx «Kapitali» esimeses köites, «nimetati parlamendikomisjon lastetöö uurimiseks. Tema 1842. a. aruanne avas N. W. Seniori sõnade järgi «kapitalistide ja lastevanemate ahnusest, egoismist ja julmusest ning laste ja alaealiste viletsusest, degradatsioonist ja hukkaminekust kõige hirmsama pildi, mida maailm kunagi on näinud. ... See aruanne (1842. aastast) seisis ununenult kaksikümmend aastat, millise aja jooksul tole-aegsed lapsed, kes sirgusid vähimagi aimuta nii sellest, mida me nimetame moraaliks, kui ka kooliharidusest, religioonist või loomulikust perekondlikust armastusest, on võinud saada praeguse sugupõlve lastevanemaiks.»¹

Komisjon nõudis laste vabrikutöö reguleerimist seadusandlikul teel.

«Kuid intellektuaalne kängumine,» kirjutab Marx, «mida tekitatakse kunstlikult, ebaküpsete inimeste muutmisega lihtsateks lisaväärtust fabritseerivateks masinateks, ja mida on kerge eraldada ürgsest harimatusest, kus vaim on söötis, kuid vaimu arenemisvõime, vaimu loomulik viljakus on kahjustamata, — see intellektuaalne kängumine sundis lõpuks isegi Inglise parlamenti tegema seaduslikuks tingimuseks alghariduse andmise kõigis vabrikuseadusele alluvais tööstusharudes, kus tarbiti «tootlikult» alla 14 aasta vanuseid lapsi.»²

«Nii armetud kui vabrikuakti kasvatusesklauslid üldiselt ongi, kuulutasid nad alghariduse kohustuslikuks töö tingimuseks. Nende edu tõestas esmakordselt, *et õppetööd ja võimlemist on võimalik ühendada füüsilise tööga ja järelikult ka füüsilist tööd õppetöö ja võimlemisega.* Kuulates tunnistajatena üle kooliõpetajaid, avastasid vabrikuinspektorid õige pea, et vabrikulapsed, kuigi nad saavad õpetust

¹ K. M a r x, Kapital, I kd., Tallinn, 1953, lk. 426.

² Sealsamas, lk. 346.

poole vähem kui need õpilased, kes korrapäraselt on koolis kogu päeva, õpivad siiski niisama palju ja sageli rohkemgi. «Asi on lihtne. Need, kes veedavad koolis ainult pool päeva, on ikka värsked ja peaaegu alati suudavad ning tahavad õppida. Süsteem, kus töö vaheldub kooliskäimisega, muudab kummagi neist kahest tegevusest puhkuseks ja värskenduseks teise tegevuse järel ning on järelikult lapsele palju sobivam kui ühe või teise tegevuse vahetpidamatu edasikestmine. Poiss, kes vara hommikust alates istub koolis, eriti kuumas ilmaga, ei suuda võistelda teisega, kes erkšana ja terasena tuleb oma töö juurest.» Muid tõendusi võib leida Seniori kõnest Edinburghi sotsioloogide kongressil aastal 1863. Ta näitab siin muu hulgas sedagi, et laste ühekülgne ebaproduktiivne ning pikk koolipäev kõrgemates ja keskmistes klassides suurendab tarbetult õpetajate tööd, «raisates samal ajal laste aega, tervist ja energiat mitte üksnes viljatult, vaid lausa kahjulikult.» Nagu Robert Owenil üksikasjaliselt saab jälgida, võrsus vabrikusüsteemist *tuleviku kasvatuse idu, kus kõigil lastel, kes on ületanud teatud vanuse, on tootlik töö ühendatud õpetamise ja võimlemisega, — mitte ainult ühe vahendina ühiskondliku tootmise suurendamiseks, vaid ka ainsa vahendina igakülgsest arenenud inimeste tootmiseks.*¹

Kas arvas Marx, et tööõpetus tuleb vabrikust üle viia kooliseinte vahele? Sugugi mitte. Tunnustades polütehnilise kooli tarvilikkust, pooldas ta siiski laste töötamist vabrikus.

«Nii kohutav ja vastik kui vana perekonna lagunemine kapitalistlikus süsteemis ongi, loob suurtööstus ometigi uue majandusliku aluse perekonna ja sugudevaheliste suhete kõrgemale vormile, *andes naistele ja mõlemast soost noortele ning lastele väljaspool kodukolde sfääri tähtsa osa ühiskondlikult organiseeritud tootmiprotsessis.*» (Meie sõrendus. — N. K.)²

Jutustades laste piiritust ekspluateerimisest nende vanemate poolt, eriti kodutöönduses, ja näidates, et kapitalistlik ekspluateerimisviis, hävitanud majandusliku baasi, mis vastab vanemate võimule, on kujunenud laste töö kuritarvituseks, ütleb Marx, et «tuli proklameerida laste õigused». «Lastel ja alaealistel on õigus seadusandluse kaitsele vane-

¹ K. M a r x, Kapital, I kd., Tallinn, 1953, lk. 418—419.

² Sealsamas, lk. 424.

mate võimu kuritarvitamise vastu, mis enneaegselt murrab nende füüsilise jõu ja alandab nende moraalselt ja intellektuaalset olemust.»¹ Otsustav osa, mida mõlemast soost alaealised ja lapsed etendavad ühiskondlikult organiseeritud protsessis, muudab samuti suhteid laste ja vanemate vahel, tehes lapsed iseseisvamaks ja teadlikumaks.

«On ilmne,» kirjutas Marx edasi, «et kombineeritud töölisperoonali mõlemast soost ja erinevas vanuses isikuist koosnemine, mis oma stiihilisel, toorel, kapitalistlikul kujul — kui tööline eksisteerib tootmisprotsessi tarvis, mitte aga tootmisprotsess tööliste tarvis — on hukatuse ja orjuse katkuallikas, peab vastavais tingimustes, vastupidi, muutuma humaanse arenemise allikaks.»²

Koostöö täisealistega aitab laste arenemisele kaasa.

Me teame, mida on kirjutanud Marx automaatvabriku mõjust tööliste arengule. «Kapitali» esimeses köites, nimelt peatükis kooperatsioonist, ütleb Marx ühistöö kasvatusliku tähtsuse kohta:

«Peale uue jõu, mis tekib paljude jõudude liitmisest üheks ühiseks jõuks, kutsub juba ainult *ühiskondlik kontakt* suurema osa tootlike tööde puhul *esile võistlust* ja *eluenergia* (animal spirits) *erilist elavnemist*, mis tõstavad üksikute isikute individuaalset teovõimet.»³

Septembris 1866. aastal toimus Genfis I Internatsionaali kongress, kus võeti vastu Marxi koostatud resolutsioon:

«Nüüdisaja tööstuse tendentsi, tõmmata mõlemast soost lapsi ja alaealisi osa võtma ühiskondlikust tootmisest, peame meie progressiivseks, heaks ja õigustatuks, kuigi kapitalismi valitsemise ajal see tendents omandab eemale-tõukavad vormid. Mõistliku ühiskondliku korra juures peavad kõik lapsed ilma erandita, üheksa-aastasest vanusest alates, osa võtma tootvast tööst; täpselt niisamuti ei saa ka ükski täisealistest erandiks olla selles üldises looduseaduses, et inimene peab töötama selleks, et süüa, ja mitte ainult peaga, vaid ka kätega. Sellest vaatekohast lähtudes ütleme meie, et ei vanemad ega ettevõtjad tohi saada ühiskonnalt luba kasutada laste ja alaealiste tööd muidu kui tingimusel, et nende tootev töö oleks seoses haridusega.

Hariduse all mõistame kolme asja: 1) intellektuaalset

¹ K. Marx, Kapital, I kd., Tallinn, 1953, lk. 423.

² Sealsamas, lk. 424.

³ Sealsamas, lk. 285—286.

haridust, 2) füüsilist arenemist — sellist, nagu annavad võimlemiskoolid ja sõjalised harjutused, 3) polütehnilist kasvatust, mis tutvustab kõigi tootmisprotsesside üldiste teaduslike printsiipidega ja samal ajal annab lapsele ja noorukile praktilisi oskusi kõigi tootmisalade elementaarsete tööriistade käsitlemisel.»

Peatume veel kahel Marxi teasel: «Kodusõda Prantsusmaal» (1871. a.) ja «Gotha programmi kriitika» (1875. a.), mis valgustavad mitmekülsemalt Marxi suhtumist koolisse.

«Kõrvaldanud alalise sõjaväe ja politsei, need vana valituse materiaalse võimu tööriistad,» kirjutab Marx «Kodusõjas Prantsusmaal», «asus Kommuun otsekohe muudma vaimse surve vahendit, «pappide võimu» kiriku lahutamisega riigist ja kõigi kirikute eksproprieerimisega, kuivõrd need olid varandusega korporatsioonid. Vaimulikud pidid tagasi pöörduma eraisikute tagasihoidlikku ellu, et samuti, nagu nende eelkäijad — apostlidki, elada usklike armuandidest. Kõik õppeasutused avati rahvale maksuta ja vabastati samaaegselt kiriku ja riigi igasuguse mõju alt. Sel teel tehti mitte üksnes kooliharidus kõigile kättesaadavaks, vaid vabastati ka teadus neist ahelaist, millega klassieelarvamused ja valitsusvõim teda olid köitnud.»¹

Marx kiidab Kommuuni selle eest, et see otsekohe kõrvaldas kiriku ja kodanliku riigi mõju koolile ja üldse kõigile õppeasutustele, samuti kodanliku valitseva võimu mõju, mis tarvitas kõiki abinõusid, et pimestada masside teadvust kõige varajasemaist eluaastaist alates.

Huvitav on veel teine koht «Kodusõjas Prantsusmaal». Näidanud, et Kommuun tahtis alistada talupoegi piirkonnalinnade ideelisele juhtimisele ning tagada neile linna-töölise näol nende huvide loomulikke esindajaid, kirjutab Marx, et «Kommuun oleks vabastanud talupoja veremaksust, oleks andnud talle odava valitsuse, oleks notari, advokaadi, kohtupristavi ja teised kohtuvampiirid, kes praegu tema verd imevad, asendanud palgaliste kommuuni-ametnikega, kes oleksid talupoegade eneste poolt valitavad ja nende ees vastutavad. Kommuun oleks vabastanud talupoja külapolitsei, sandarmi ja prefekti omavolist, kommuun

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., Tallinn, 1957, lk. 412.

oleks talupoja mõistust nüristava vaimuliku asendanud teda valgustava kooliõpetajaga».¹

Kritiseerides programmi projekti, mis mõningate parandustega 1875. aasta mais võeti vastu saksa sotsiaaldemokraatliku partei kongressil Gothas, võttis Marx seal sõna ka haridusküsimustes. Kritiseerides punkti, mis puudutab küsimust «naistetöö piiramine ja lastetöö keelamine», kirjutas ta:

«*Lastetöö keelamine!*» Siin oleks tingimata vaja olnud vanusepiir ära näidata.

Lastetöö täielik keelamine ei sobi kokku suurtööstuse olemasoluga ja jääb seetõttu tühjaks vagaks sooviks. Selle teostamine — kui see oleks võimalik — oleks reaktsiooniline, sest sel juhul, kui tööaeg on vastavalt mitmesugustele vanuseastmetele rangelt reguleeritud ja kui laste kaitseks rakendatakse muid ettevaatusabinõusid, on tootva töö varajane ühendamine õppetööga üheks kõige võimsamaks tänapäeva ühiskonna ümberkujundamise vahendiks.»²

Arvustades punkti, kus saksa töölispartei nimel oli väljendatud nõudmine «*üldist ja ühetaolist rahva kasvatamist riigi poolt. Üldist koolikohustust. Tasuta õpetamist,*» kirjutas Marx:

«*Ühetaoline rahva kasvamine*»? — Mida kujutletakse nende sõnade all? Kas arvatakse, et tänapäeva ühiskonnas (ainult sellega ongi ju tegemist) võib kasvatus kõigi klasside jaoks ühetaoline olla? Või nõutakse, et ka kõrgemad klassid tuleb sunniviisiliselt viia tagasihoidlikule kasvatus-tasemele — rahvakoolile, mis ainuüksi sobib mitte üksnes palgatöölise, vaid ka talupoegade majanduslike tingimustega?

«*Üldine koolikohustus. Tasuta õpetamine.*» Esimene on olemas isegi Saksamaal, teine Šveitsi ja Ühendriikide rahvakoolides. Kui Ühendriikide üksikutes osariikides ka kõrgemad õppeasutused «tasuta» on, siis tähendab see tegelikult ainult seda, et kõrgemad klassid katavad oma kasvatuskõlud üldiste maksusummade arvel...

Koole käsitlev paragrahv oleks pidanud seoses rahvakoolidega nõudma vähemalt tehnilisi koole (teoreetilisi ja praktilisi).

Täiesti kõlbmatu on «*rahva kasvamine riigi poolt*».

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, I kd., Tallinn, 1957, lk. 417.

² K. Marx, Gotha programmi kriitika, Tallinn, 1957, lk. 27.

Määrata üldise seadusega kindlaks rahvakoolidele kulutatavad summad, õppepersonali kvalifikatsioon, õppeained jne., ja, nagu see sünnib Ühendriikides, valvata nende seaduse-eeskirjade täitmise järele riiklike inspektorite abil, — see on hoopis midagi muud kui riiki rahva kasvatajaks nimetada! Vastupidi — kool tuleb vabastada ühtviisi nii valitsuse kui ka kiriku igasuguse mõju alt. Preisi-Saksa riigis vajab riik (ja siin ei aita tühine põiklemine, et jutt on «tulevikuriigist», — me nägime, kuidas sellega lugu on), vastupidi, väga karmi kasvatust rahva poolt.»¹

Kiriku kätest ja kodanliku riigi kätest tahtis Marx välja kiskuda võrsuva sugupõlve kasvatamise. Ägedalt vaidles ta lassallastega, kes arvasid, et võib arvestada kokkulepet kodanliku valitsusega, oodata sellelt niisuguseid reforme, mis tööliklassi reaalselt abistaksid, pealegi veel reforme, mis kergendavad põhilise pöörde ettevalmistamist kogu ühiskondlikus korras. Aga Marx tahtis ju, et laste ja alaealiste kasvatus oleks seatud nii, et see saaks nüüdisaja ühiskonna uuendamise võimsaks tööriistaks.

Meie ei ole kasutanud kaugeltki kõiki Marxi avaldusi kasvatus ja kooli kohta. Siin esitatud avaldused on andnud orientatsiooni meie nõukogude koolile. Oskust ja jõudu mööda püüame tõsta võrsuva sugupõlve kasvatamist sellele kõrgusele, nagu tahtis näha Marx proletariaadi diktaatori ajastul. Meie haridusalases töös aitavad meid siiski mitte ainult Marxi otsesed avaldused. Meid aitab kogu tema õpetus tervikuna võetult, aitab tema nähtuste dialektilise uurimise meetod. Marxi antud sihtjooni suudame me täielikult, laialdasemalt edasiarendatult hoopis paremini teostada siis, kui tema õpetus saab kõige laiemate masside omandiks. Selle heaks töötame me väsimatult.

*Avaldatud ajakirja «Большевик»
nr. 5, 1933. aasta, lk. 99—108 teksti
järgi.*

¹ K. Marx, Gotha programmi kriitika, Tallinn, 1957, lk. 25—26.

LENIN NOORSOOST

LENIN PROLETAARSE NOORSOO OSAVÖTUST REVOLUTSIOONILISEST LIIKUMISEST JA SOTSIALISMI ÜLESEHITAMISEST

Vladimir Iljitš suhtus tähelepanelikult noorsoo revolutsioonilisse liikumisse üldse ja omistas täiesti erilist tähtsust töölisnoorsoo revolutsioonilisele liikumisele, kelle noorustuhin sulab ühte klassiinstinktiga, kes tööliklassi võitlusega liitudes võitleb omaenese ürituse eest, selles võitluses kasvab ja tugevneb.

1901. aastal peeti kohut Obuhhovi tööliste üle, kes olid ennast kaitsnud politsei kallaletungi eest. 18-aastane Marfa Jakovleva, noor tööline, naiste õhtuse pühapäevakooli õpilane, ütles kohtus julgesti ning avalikult noorte naistööliste nimel: «Meie seisame oma vendade eest!» Artiklis «Rängad eeskirjad ja ränk kohtuotsus» kirjutas Vladimir Iljitš: «Mälestus tapetud ja vanglates surnukspiinatud kangelasest-seltsimeestest kümnekordistab uute võitlejate jõudu ja tõmbab neile abiks tuhandeid abimehi, kes ütlevad niisama kui 18-aastane Marfa Jakovleva avalikult: «Meie seisame oma vendade eest!»¹

1903. aasta 15. augusti artiklis märkis ta, et kõrgemad valitsussfäärid kardavad noorsugu, sest «kõige rahutumaks vabrikurahva elemendiks» on politseidepartemangu andmetel isikud vanusega 17 kuni 20 aastat. See «rahutu element» andis 1905. aasta revolutsioonis vaprust ja kangelaslikkuse eeskujusid. 1906. aasta 11. septembri artiklis «Moskva ülestõusu õppetunnid» kirjeldab Iljitš neid kangelaslikkuse avaldusi 1905. aastal, Moskva detsembriülestõusu ajal: «... Presnjal 10-ndal, kus kaks töölisneidu, kes kandsid punast lippu 10 000-lise rahvahulga seas, sööstsid kasakate hulka hüüetega: «tapke meid! elusalt me lippu

¹ V. I. Lenin, Teosed, 5. kd., lk. 220.

käest ei anna!» Ja kasakad sattusid segadusse ning ratsutasid minema rahvahulga hüüete saatel: «elagu kasakad!» Need vapruse ja kangelaslikkuse eeskujud tuleb alatiseks jäädvustada proletariaadi teadvuses.»¹

Kirjas Gussevile ja Bogdanovile kirjutas Iljitš 1905. aasta veebruaris sellest, et noorsoosse peab suhtuma suure usaldusega, teda kaasa tõmbama revolutsioonilisse liikumisse. Sellest kirjutas ta ka artiklis 1905. aasta märtsis «Uued ülesanded ja uued jõud».

Noored töölised hakkasid parteisse astuma. Menševikud ei olnud sellega rahul ja rahul ei olnud ka Larin, kes oli tol ajal menševik. Sel puhul kirjutas Iljitš 1906. aasta 20. detsembri artiklis «Menševismi kriis»: «Larin kaebab näiteks selle üle, et meil parteis domineerivad töölisnoored, et perekonnaga töölisi on meil vähe, et need eemalduvad parteist. See vene oportunisti kaebus meenutas mulle ühte kohta Engelsil (peaaegu vist «Korteriküsimuses», «Zur Wohnungsfrage»). Vaideldes vastu mingisugusele labasele kodanlikule professorile, saksa kadetile, Engels kirjutas: kas ei ole see loomulik, et meil, revolutsiooni parteis, domineerivad noored? Meie oleme tuleviku partei, tulevik aga kuulub noortele. Meie oleme novaatorite partei, novaatoritele aga järgnevad alati meelsamini noored. Meie oleme partei, kes võitleb ennastalgavalt vana pehkinu vastu, aga ennastalgavale võitlusele lähevad alati esimesena noored.

Ei, las juba kadetid korjavad üles 30-aastasi «väsinud» rauku, «targakssaanud» revolutsionääre ja sotsiaaldemokraatia renegaate. Meie oleme alati eesrindliku klassi noorte partei!»²

Iljitš tahtis, et noorsugu võtaks üle ja uuriks vanade rõhumise ning ekspluateerimise vastu võitlejate kogemusi, nende võitlejate kogemusi, kes on korraldanud palju streike, osa võtnud mitmest revolutsioonist, targaks saanud revolutsiooniliste traditsioonide ja avara praktilise silmaringi poolest. «Proletariaadi ülemaailmse võitluse autoriteeti vajavad iga maa proletaarlased. Ülemaailmse sotsiaaldemokraatia teoreetikute autoriteeti vajame selleks, et teha selgeks meie partei programm ja taktika.»³ Seda kirjutas Lenin 1906. aastal brošüüri «K. Kautsky. Vene revolutsiooni liikumapanevad jõud ja perspektiivid» venekeelse

¹ V. I. Lenin, Teosed, 11. kd., lk. 151—152.

² Sealsamas, lk. 325—326.

³ Sealsamas, lk. 381—382.

tölke eessõnas. Sealsamas kirjutas ta sellest, et suurim autoriteet lähima poliitika praktilistes ja konkreetsetes küsimustes on iga vahetut võitlust pidava maa eesrindlike teadlike tööliste kollektiivi autoriteet. Neid küsimusi ei saa lahendada eemalt.

Kaheksa aastat hiljem, 1914. aastal, rõhutas Vladimir Iljitš artiklis «Ühtsuse rikkumisest ühtsusest karjumise katte all» noorsoo poole pöördudes vajadust arvestada Venemaa kaasaegse töölisliikumise kogemusi ja partei otsuseid. Rääkides sellest, kuidas Trotski oma seisukohti muutis, kirjutas Iljitš:

«Säärased tüübid on iseloomustavad kui möödunud aja-
looliste moodustiste ja formatsioonide riismed sellest ajast,
millal massiline töölisliikumine Venemaal veel suikus ja
igal rühmakesel oli «ruumi küllalt» kujufada end vooluna,
rühmana, fraktsioonina, — lühidalt «riigina», kes räägib
teistega ühinemisest.

Vaja on, et tööliste noorem põlv hästi teaks, kellega tal tegemist on, kui uskumatute pretensioonidega esinevad inimesed, kes absoluutselt ei taha arvestada *ei* partei otsuseid, mis 1908. aastast peale kindlaks määrasid ja maksma panid suhtumise likvidaatorlusse, *ega* Venemaa kaasaegse töölisliikumise kogemusi, mis tegelikult on loonud enamuse *ühtsuse* ülalnimetatud otsuste täieliku tunnustamise alusel.»¹

Lenin tahtis, et noorsugu rea tähtsate küsimuste lahendamisel mõtleks iseseisvalt, otsiks vastuseid teda erutavatele küsimustele. Sellest kirjutas ta 1916. aasta detsembris artiklis «Noorsoo-Internatsionaal»:

«Muidugi ei ole noorsoo häälekandjas *veel* teoreetilist selgust ja kindlust ning võib-olla seda ei tulegi kunagi just sellepärast, et see on keeva, pulbitseva, otsiva noorsoo häälekandja. Kuid teoreetilise selguse puudumisse *selliste* inimeste juures on vaja suhtuda hoopis teisiti, kui me suhtume — ja peamegi suhtuma — teoreetilisse pudrusse meie «okistide», «sotsiaalrevolutsionääride», tolstoilaste, anarhistide, kogu Euroopa kautskistide («tsentrumi») jt. peades ja revolutsioonilise järjekindluse puudumisse nende südameis. Üks asi on — proletariaati segadusse viivad täiskasvanud inimesed, kes pretendeerivad sellele, et teisi juhtida ja õpetada: nende vastu on tarvilik *halastamatu* võitlus.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 20. kd., lk. 315—316.

Teine asi on — noorsoo-organisatsioonid, kes ütlevad avameelselt, et nad alles õpivad, et nende peaülesandeks on ette valmistada sotsialistlike parteide töötajaid. Selliseid inimesi tuleb igati abistada, suhtudes nende vigadesse võimalikult kannatlikult, püüdes neid parandada järk-järgult ja eeskätt *veenmise*, mitte aga võitluse teel. Sageli juhtub, et elatanud ja vanade inimeste põlvkonna esindajad *ei oska* tarvilikul viisil läheneda noorsoole, kes on paratamatult sunnitud liginema sotsialismile *teisiti*, mitte *sed*a teed, *mitte sel kujul, mitte selles olukorras*, nagu tema isad.»¹ Lenin pani noorsoole, noorele sugupõlvele väga suuri lootusi. 1913. aasta juunis kirjutas Lenin sellest artiklis «Töölisklass ja uusmaltusiaanlus» väheste ridadega: «Jah, nii meie, töölisel, kui ka suur hulk väikeomanikke, elame elu, mis on täis talumatut rõhumist ja kannatusi. Meie põlvkonnal on raskem kui meie isadel. Kuid ühes suhtes me oleme oma isadest palju õnnelikumad. *Meie omandasime ja omandame kiiresti oskuse võidelda* — ja võidelda mitte üksinda, nagu võitlesid parimad meie isade hulgast, mitte meile sisesemiselt võõraste, kodanlike sõnakõlksutajate loosungite nimel, vaid oma loosungite, oma klassi loosungite nimel. Meie võitleme paremini kui meie isad. Meie lapsed võitlevad veel paremini, ja *nemad võidavad*.

Töölisklass ei hukku, vaid kasvab, tugevneb, mehistub, koondub, õpib ja karastub võitluses. Meie oleme pessimistid pärisorjuse, kapitalismi ja väiketootmise suhtes, kuid meie oleme tulised optimistid töölisliikumise ja tema eesmärkide suhtes. Meie rajame juba uue hoone vundamenti ja meie lapsed viivad selle ehitamise lõpuni.»²

Lenin oli kindlasti veendunud töölisklassi võidus, ta oli kindlasti veendunud, et töölisklassil läheb korda kogu elu uutmoodi ümber korraldada, püstitada võimas sotsialismihoone. Ja seepärast nägi ta ka sirguvas sugupõlves vahetust, ja tahtis, et me kasvataksime noorest sugupõlvest *võitlejad ja ehitajad*.

Võitlus tuleb tõsine. Teadlikud naistöölised, kirjutas Lenin «Proletaarse revolutsiooni sõjaprogrammis», «... ütlevad oma poegadele: «Sa sirgud varsti suureks. Sulle antakse püss. Võta see ja õpi hästi sõjaasjandust. See teadus on proletaarlastele tarvilik — mitte selleks, et tulistada

¹ V. I. Lenin, Teosed, 23. kd., lk. 152.

² V. I. Lenin, Teosed, 19. kd., lk. 209.

oma vendi, teiste maade töölisi, nagu seda tehakse praeguses sõjas ja nagu sulle soovivad teha sotsialismi reetjad, — vaid selleks, ... et teha lõpp ekspluateerimisele, viletsusele ja sõdadele mitte vagade soovidega, vaid võiduga kodanluse üle ning temalt relvade äravõtmisega.»¹

Kuid noorsugu ei pea mitte ainult relva käsitsema õppima, — ta peab maast-madalast osa võtma poliitikast.

Vladimir Iljitš analüüsib kõigi parteide formuleeringuid. Oktobristidel, progressistidel ja kadettidel tuleb välja, et «poliitika on koolis kahjulik, õpilased on süüdi, kuid karistama peavad neid pedagoogid, mitte politseinikud, valitsusega pole me rahul puuduliku «heasoovlikkuse» ja aegluse pärast». Kadettide vormelilt analüüsides kirjutab Lenin:

«Palju pehmemas ja fraasidesse mässitud vormis mõistetakse siin *samuti* hukka «enneaegne» kaasatõmbamine poliitikasse. See on demokraatiavastane seisukoht. Nii oktoobristid kui ka kadetid mõistavad politseiabinõud hukka ainult sellepärast, et nõuavad nende asemel *ärahooldmist*. Süsteem ei pea koosolekuid laiali ajama, vaid need ära hoidma. On selge, et niisugune reform ainult ilustab süsteemi, kuid ei muuda seda ... Demokraat oleks pidanud välja ütleva peamise: ringid ja vestlused on *loomulikud ja rõõmustavad*. Selles on asja tuum. Igasugune poliitikasse, kas või «enneaegsesse», kaasatõmbamise hukkamõistmine on variserlus ja obskurantism. Demokraat oleks pidanud tõstma üles küsimuse «valitsuse» *juurest riigikorra juurde.*»²

Pärast Veebruarirevolutsiooni hakkas Vladimir Iljitši eriti huvitama mõte sellest, milles peab tegelikult seisma sotsialismi ülesehitamine. Tema «Kirjades kaugelt» on need tema mõtted eriti selgesti kajastatud. Lähtudes Pariisi Kommuuni kogemustest ning analüüsist, mida Marx ja Engels nendele kogemustele on andnud, lähtudes 1905. aasta revolutsiooni kogemustest, asus Vladimir Iljitš seisukohale, et pärast riigimasina purustamist tuleb luua uut tüüpi organisatsioon. On tarvis, et tööliste ja soldatite saadikute nõukogude täidesaatvaks organiks saaks rahvamiihits, kes koosneb eranditult kõigist mõlemast soost kodanikest ning täidab sõjaväe, politsei ja ametkonna funktsioone. «Selline miilits muudaks demokraatia ilusast sildist, mis varjab rahva orjastamist kapitalistide poolt ja kapita-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 23. kd., lk. 70—71.

² V. I. Lenin, Teosed, 18. kd., lk. 538, 540.

listide irvitamist rahva üle, tõeliseks *masside kasvatamiseks kõigist* riigiasjadest osavõtmiseks. Selline miilits tõmbaks poliitilisse ellu kaasa noorukeid, õpetades neid mitte ainult sõnadega, vaid ka tegudega, *töoga.*»¹

Artiklis «Proletariaadi ülesanded meie revolutsioonis», mis on kirjutatud 10. aprillil 1917, arendab Iljitš sama mõtet ning määrab kindlaks vanuse, millest peab algama ühiskondlik teenistus: niisugusest miilitsast peavad osa võtma eranditult kõik mees- ja naiskodanikud 15¹ kuni 65 aasta vanuses, kui nende näiteks toodud vanustega võib piiritleda alaealiste ja raukade osavõttu.

6. märtsil 1920, pidades kõnet Moskva Töölise ja Puna-armeelaste Saadikute Nõukogu istungil, rääkis Vladimír Iljitš vajadusest kaasa tõmmata rahvahulga riigikontrolli. Riigikontrolli käsitas ta kui valitsemise kooli, kus kõige kartlikumad, arenenumatumad, aremad töölised võivad õige juhtimise korral õppida valitsema. Töölised ja talurahva hulga peavad looma riigikontrolli: «Te saate selle aparadi töölise ja talurahva hulkade abil, töölis- ja maanoorte abil, kelles on ärganud ennenägematul määral iseseisev soov, valmisolek ja otsustavus ise riiki valitseda. Saanud õppust sõja kogemustest, me edutame tuhandeid nõukogude kooli läbi teinud inimesi, kes on võimelised valitsema riiki.»²

LENIN SIRGUVA SUGUPÕLVE ÜLDISEST ÕPPUSEST JA POLUTEHNIILISEST TÖÖST

Alaealiste töö, noorte töö küsimust sidus Vladimir Iljitš lahutamatu õppuse ja nende töö uutmoodi organiseerimise küsimustega. Juba 1897. aastal kirjutas ta artiklis «Narodniklike teostamatute plaanide pärlid»: «... ei saa kujutleda tulevase ühiskonna ideaali, ühendamata noorsoo õppimist tootva tööga: ei õppimist ja haridust ilma tootva tööta ega tootvat tööd ilma paralleelse õppimise ja hariduseta ei saaks asetada sellisele kõrgusele, mida nõuab tänapäeva tehnika tase ja teaduse seisukord.»

Ning edasi sealsamas:

«Selleks, et ühendada üldine tootev töö üldise õppimi-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 23. kd., lk. 314.

² V. I. Lenin, Teosed, 30. kd., lk. 384—385.

sega, on ilmselt vajalik *kõigile* panna kohustus tootvast tööst osa võtta.»¹

Seega peab olema kõigile kohustuslik õppimine, kooliskäimine, ka ühiskondlik-tootlik töö peab olema kõigile kohustuslik. Partei II kongressi poolt vastuvõetud programmis räägitakse ühelt poolt üld- ja kutseharidusest kuni 16 eluaastani ning teiselt poolt alaealiste töö keelamisest kuni 16 eluaastani ja 16- kuni 18-aastaste noorte töö piiramisest kuue tunniga. 1917. aastal, kui tekkis küsimus vana programmi uue programmiga asendamise vajadusest, töötas Iljitš selle küsimuse uuesti läbi. Tema kirjutatud «Materjalides partei programmi revideerimise kohta» formuleeris ta vastavad punktid järgmiselt:

«... Ettevõtjatel *kooliealiste laste (kuni 16 aastat) töö kasutamise keelamist, noorte inimeste (16—20 aastani) tööaja piiramist nelja tunniga ja tervistohustavates tootmisharudes ja kaevandustes neile öötöö keelamist.*

... Tasuta ja kohustusliku üldise ja polütehnilise (teoorias ja praktikas kõigi tähtsamate tootmisharudega tutvustava) hariduse kõigile mõlemast soost kuni 16 aasta vanustele lastele; õpetamise tiheda seose laste ühiskondlik-tootliku tööga.»²

Siinjuures tuleb pöörata erilist tähelepanu viimasele lausele. Selle mõte seisab selles, et kool ei ole mitte ainult kohustatud andma polütehnilise iseloomuga teadmisi ja oskusi, vaid et need teadmised ja oskused peavad olema orgaaniliselt seotud laste-alaealiste ühiskondlik-tootliku tööga, mida ei kaotata, vaid, vastupidi, mis tehakse üldkohustuslikuks kõigile, ainult et see organiseeritakse uut moodi, nii, et see oleks tihedalt seotud tööõpetusega, tehnika ja teaduse igakülgse tundmaõppimisega.

Töölised peavad õppima tootmist juhtima — see ülesanne kerkis eriti teravalt esile 1920. aastal, kui kodusõda hakkas tagaplaanile jääma ja esiplaanile hakkasid kerkima majanduslikud ülesanded. «Kuid see,» ütles Lenin III ülevenemaalisel veetranspordi tööliste kongressil 1920. aasta märtsis, «kes vaatleb tähelepanelikult praktilist elu ja kellel on elukogemusi, teab, et selleks, et juhtida, peab olema kompetentne, peab täielikult ja täpselt tundma tootmise kõiki tin-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 2. kd., lk. 421, 422.

² V. I. Lenin, Teosed, 24. kd., lk. 438, 437.

gimusi, peab tundma selle tootmise tehnikat tema kaasaegsel kõrgusel, peab omama teatud teaduslikku haridust.»¹

Töö küsimused kerkisid esiplaanile. 1920. aasta aprillis kirjutas Lenin ajalehele «Kommunistitšeski Subbotnik» artikli «Põlise elulaadi purustamiselt uue loomisele», kus ta selgitas, mis on kommunistlik töö. 1. mail korraldati ülevenemaaline maipüha-laupäevak, millega seoses Lenin kirjutas:

«Me töötame selleks, et välja juurida neetud põhimõte: «igati üks enda eest, jumal üksi kõigi eest», et välja juurida harjumus pidada tööd ainult pealepandud kohustuseks, harjumus lugeda õiguspäraseks ainult teatud normi järgi tasutud tööd. Me töötame selleks, et viia rahvahulkade teadvusse, harjumustesse, igapäevasesse ellu põhimõte: «kõik ühe eest ja üks kõigi eest», põhimõte: «igati ühelt tema võimete kohaselt, igati ühele tema vajaduste järgi», selleks, et järk-järgult, kuid järjekindlalt juurutada kommunistlikku distsipliini ja kommunistlikku tööd.»²

Täiesti eriline tähtsus on Lenini kõnel, mille ta pidas 2. oktoobril 1920 VKNU III ülevenemaalisel kongressil. Selle kõne pidas Lenin noortele, kellele ta pani nii suuri lootusi, kelles ta nägi vahetust. Ta mõtles kõne eriti hoolikalt läbi. Ta rääkis sellest, mida me peame noorsoole õpetama ja kuidas ta peab õppima, kui ta tõesti tahab õigustada kommunistliku noorsoo nimetust, ja kuidas teda ette valmistada selleks, et ta suudaks valmis ehitada ja lõpule viia selle, mida meie alustasime. Noorsugu peab õppima kommunismi. Kuid see õppimine ei tohi olla ainult selle lihtne omaksvõtmine, mida kommunismist on kirjutatud. Peab oskama ühendada kõik need teadmised millekski teravlikuks, läbimõelduks, mis oleks juhendiks igapäevases ja igakülgses töös. Peab õppima marksismi, õppima tundma neid fakte, mis valgustavad inimühiskonna arenemise seadusi, mis näitavad, kuhupoole toimub ühiskonna arenemine, võimalikult sügavalt uurima nii kapitalistlikku ühiskonda kui ka meie tänapäeva tegelikkust. Peab oskama neist teadmistest, mida andis vana kool, välja valida see, mis on vajalik kommunismile.

Eriti tugevasti rõhutas Lenin seda, et noorsool on vaja ennast varustada nende teadmistega, mis inimkond on välja arendanud. Noorel sugupõlvel peab olema rohkem teadmisi

¹ V. I. Lenin, Teosed, 30. kd., lk. 397.

² V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 101.

kui eelmisel sugupõlvel, kelle ees seisis ülesanne — kukutada kõigepealt kodanlus. Praegune noorsugu aga peab ehitama kommunistlikku ühiskonda: selleks on vaja laialdasi teadmisi. Iljiti rääkis sellest, mis on vajalik, et noor sugupõlv töotaks eneses välja uue, kommunistliku moraali, mis allutaks isiklikud huvid ühistele huvidele, töotaks välja võitleja ja ehitaja teadliku distsipliini, mis on vajalik selleks, et noorsugu oskaks monoliitselt tegutseda võitluses, oskaks oma kollektiivset tööd uutmoodi organiseerides töötada:

«Me ei usuks õpingutesse, kasvatusse ja haridusse, kui see oleks surutud ainult kooli seinte vahele ja lahti kistud tormilisest elust... Meie kool aga peab andma noorsoole teadmiste alused, oskuse ise välja arendada kommunistlike vaateid, peab tegema neist haritud inimesed. Ta peab selle ajaga, kui inimesed seal õpivad, nendest tegema ekspluataatoritest vabanemise eest peetavast võitlusest osavõtjad.»¹

«Olla noorsooühingu liige tähendab talitada nõnda, et anda oma tööjõud, oma energia ühise ürituse kasuks. Selles seisabki kommunistlik kasvatus...»

Kommunistliku noorsoo ühing peab olema löögirühmaks, kes igas töös tuleb appi, avaldab oma initsiatiivi, oma algatust... Ja on tarvis, et Kommunistlik Noorsooühing ühendaks oma hariduse, oma õpingud ja oma kasvatusse töölise ja talupoegade tööga, et ta ei suleks end oma kooli nelja seina vahele ega piirduks ainult kommunistlike raamatute ja brošüüride lugemisega. Ainult töötades koos töölise ja talupoegadega võib saada tõeliseks kommunistiks. Ja on tarvis, et kõik näeksid, et igaüks, kes kuulub noorsooühingusse, on haritud ja oskab ühtlasi ka tööd teha... Meie peame iga töö, kui must ja raske ta ka on, korraldama nii, et iga tööline ja talupoeg vaataks endale nõnda: mina olen üks osa vaba töö suurest armeest ja oskan ise korraldada oma elu ilma mõisnike ja kapitalistideta, oskan sisse seada kommunistliku korra. On tarvis, et Kommunistlik Noorsooühing kasvataks kõiki noorusaastaist alates teadlikult ja distsiplineeritult töötama. Ainult niiviisi võime loota, et need ülesanded, mis nüüd on üles seatud, lahendatakse...»

Noorsugu «... peab kõik oma õppimisega seotud ülesanded korraldama nii, et iga päev igas külas ja igas linnas

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 263—264.

lahendaks noorsugu praktiliselt ühise töö ühe või teise ülesande, olgugi kõige väiksema, olgugi kõige lihtsama. Sedamööda, kuidas see toimub igas külas, sedamööda, kuidas areneb kommunistlik võistlus, sedamööda, kuidas noorsugu tõestab, et ta oskab ühiselt tööd teha, — sedamööda on tagatud kommunistliku ülesehitustöö edu».¹

1920. aasta detsembris toimus VIII ülevenemaaline nõukogude kongress, kellele Riiklik Elektrifitseerimise Komisjon, mis oli koostatud Kõrgema Rahvamajanduse Nõukogu, Teede Rahvakomissariaadi ja Põllutöö Rahvakomissariaadi paremaid spetsialistidest ja töötajaist, esitas Venemaa elektrifitseerimise plaani... Hästi on tuntud Lenini tuline kõne, mille ta selle plaani puhul pidas. Ta ütles, et riiklik elektrifitseerimise plaan on meie teine partei programm. Meie poliitiline programm loendab meie ülesandeid, selgitab klasside ja masside vahekordi. Teda peab täiendama meie majandusliku ülesehitustöö programm. «Tõelisele ülesehitustööle me ilma elektrifitseerimisplaanita üle minna ei saa. Rääkides põllumajanduse, tööstuse ja transpordi taastamisest, nende harmoonilisest ühendamisest, peame paratamatult rääkima ulatuslikust majandusplaanist. Me peame jõudma selleni, et võtame vastu teatud plaani; see oleks muidugi plaan, mis on vastu võetud ainult esimese lähenduse korras. See partei programm ei ole nii muutu-matu nagu meie pärisprogramm, mis kuulub muutmisele üksnes partei kongressidel. Ei, seda programmi parandatakse, töötatakse läbi, täiendatakse ja muudetakse iga päev, igas töökojas, igas vallas. Ta on meile vajalik kui esialgne visand, mis kerkib kogu Venemaa ette kui suur majandus-plaan, mis on ette nähtud vähemalt kümneks aastaks ja mis näitab, kuidas tuleb Venemaa üle viia tõelisele majanduslikule baasile, mis on vajalik kommunismiks.»²

Kõik teavad hästi Vladimir Iljitši lauset, mille ta ütles VIII ülevenemaalisel nõukogude kongressil, «kommunism — see on nõukogude võim pluss kogu maa elektrifitseerimine», kuid märksa vähem on teada, et ta rääkis sellest, et ilma rahvahulkadeta pole elektrifitseerimise plaan ellu viidav, et on tarvis, et mitte ainult töölisel, vaid ka enamik talupoegi kujutaksid endale selgesti ette need ülesanded, mis meie maa ees seisavad. Lenin ütles, et tuleb

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 265—267.

² V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 476—477.

tõsta rahvahulkade kultuuritaset, et iga ehitatud uus elektri-
jaam tegeleks «elektrilise haridustööga rahvahulkades». Elek-
trifitseerimise plaan tuleb esitada erilises õpikus ja
seda tuleb õppida kõigis koolides.

Elektrifitseerimist käsitleva ettekande põhjal Lenini poolt
koostatud VIII ülevenemaalise nõukogude kongressi reso-
lutsiooni projektis oli öeldud:

«Edasi teeb kongress valitsusele ülesandeks ja palub Üle-
venemaalist Ametiühingute Kesknõukogu ja ülevenemaalist
ametiühingute kongressi võtta tarvitusele kõik abinõud
selle plaani kõige laialdasemaks propageerimiseks ning
selle plaani tutvustamiseks liuna ja maa kõige laiematele
rahvahulkadele. Selle plaani tundmaõppimist on vaja orga-
niseerida eranditult kõigis vabariigi õppeasutustes; iga
elektrijaam ja iga vähegi korralikult töötav tehas ja sov-
hoos peab kujunema elektri ja kaasaegse tööstuse tutvus-
tamise keskuseks ning elektrifitseerimise plaani propagee-
rimise ja süstemaatilise õpetamise keskuseks. Kõik inimesed,
kellel on küllaldane teaduslik või praktiline etteval-
mistus, on vaja viimseni mobiliseerida elektrifitseerimise
plaani propageerimiseks ja selle plaani mõistmiseks vaja-
like teadmiste õpetamiseks.»¹

Iljits oli I. I. Stepanovi raamatuga, viimase poolt aasta
hiljem väljatöötatud kooliõpikuga «VNFSV elektrifitseeri-
mine» väga rahul. Ta tahtis, et seda õpikut oleks mitmes
eksemplaris igas maakonna raamatukogus, et seda oleks
igas elektrijaamas, et iga rahvaõpetaja selle «õpiku» läbi
loeks ja ära õpiks, ja mitte ainult ise läbi loeks, sellest aru
saaks ja selle ära õpiks, vaid oskaks selle ka oma õpilastele
lihtsalt ja arusaadavalt ümber jutustada.

Aasta hiljem kirjutas Lenin IX ülevenemaalise nõukogude
kongressi poolt 28. detsembril 1921 vastuvõetud juhendis
majandustöö küsimuste kohta:

«IX kongress on arvamusel, et Hariduse Rahvakomissa-
riadi ülesanne uuel perioodil seisab selles, et kõige lühema
ajaga luua tööliste ja talupoegade hulgast kõigi alade
spetsialistide kaader, ja teeb ülesandeks veelgi rohkem
tugevdada koolihariduse ja koolivälise haridustöö sidet nii
kogu vabariigi kui ka antud piirkonna ja antud maakoha
aktuaalsete majanduslike ülesannetega.»²

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 492.

² V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 154.

Samaaegselt VIII nõukogude kongressiga toimus parteiline nõupidamine rahvahariduse küsimustes; sellest võttis osa 134 delegaati otsustava ja 29 delegaati nõuandva häälega. Oli tarvis organiseerida uut moodi kogu töö, arvestada neid sotsialistliku ülesehitustöö ülesandeid, mis seisid meie maa ees. Oli tarvis teha kool tõeliselt polütehniliseks, siduda kool tootmisega. Oli tarvis asuda tõsiselt organiseerima laste ja alaealiste tööd, juhindudes polütehnilise põhimõtetest, valmistades sirguvat sugupõlve ette nii vaimsele kui ka kehalisele tööle. Oli tarvis välja töötada uued programmid. Vladimir Iljitš ei olnud selle parteilise nõupidamisega sugugi rahul. Ta ei olnud rahul polütehnilise hariduse küsimuste abstraktse ülesseadmisega, vaidlustega selle üle, kas polütehniline haridus on vajalik või mitte, kusjuures partei oli selle küsimuse juba jaatavalt otsustanud. Polütehniline haridus on uus asi. «Töö kogu raskuspunkt tuleb üle kanda *«praktiliste kogemuste arvestamisele ja kontrollimisele»*, «nende kogemuste *näpunäidete* süstemaatilisele *kasutamisele»*,»¹ kirjutab Vladimir Iljitš artiklis «Hariduse Rahvakomissariaadi tööst».

«Parteitöötajate nõupidamisel oleks tulnud ära kuulata spetsialiste, pedagooge, kes on aastat kümme praktiliselt töötanud ning suudavad meile kõigile ütelda, mida on tehtud ja tehakse nii- ja niisugusel alal, näiteks kutsehariduse alal, ja kuidas nõukogulik ülesehitustöö sellega toime tuleb, mida on saavutatud head, missuguseid näiteid on sellest heast (niisuguseid näiteid on kindlasti olemas, kuigi kõige väiksemal arvul), missugused on konkreetsed viited peamistele puudustele ja abinõud nende puuduste kõrvaldamiseks.»²

See oli kirjutatud 7. veebruaril 1921, kuid kaks päeva varem ilmusid trükist «Keskkomitee direktiivid kommunistidele — Hariduse Rahvakomissariaadi töötajatele»: Seal räägiti sellest samast, vajadusest ilmutada Hariduse Rahvakomissariaadi töös rohkem asjalikkust ja praktilisust, kinnitati kooli polütehniliseerimise vajadust, räägiti tehnilise kutsehariduse ja polütehniliste teadmiste seostamise kohustuslikkusest, sellest, et tuleb välja töötada ja kolleegiumi ning rahvakomissari poolt kinnitada põhitüüpi õppeasutuste programmid ja seejärel kursuste, loengute, ettelu-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., lk. 103.

² V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., lk. 104.

gemiste, vestluste, praktiliste õppuste programmid, räägiti vajadusest tõmmata kaasa kõik sobivad tehnilised ja agroomilised jõud kutsehariduse ja polütehnilise hariduse alal tehtavale tööle seoses vabriku või põllumajandusliku ettevõtte kasutamiseга jne.

Laialdane üld- ja polütehniline haridus peab relvastama noorsugu võitluseks sotsialismi eest. Lenin ei kujutanud endale sotsialismi iialgi ette millegi niisugusena, mida saab «sisse seada» ülaltpoolt, ilma igasuguse võitluseta. «Elav sotsialism,» ütles ta, «see on rahvahulkade looming, sotsialismi ülesehitamise nael — see on organisatsioon.» Sotsialism on täiesti uus formatsioon, mis luuakse ainult pikaajalise võitluse protsessis. Selleks, et seda luua, on vaja palju teadmisi.

On vaja «asjalikult edendada noorsoo ettevalmistamist ja õppust».

See on Lenini viimne õpetus Kommunistlikule Noorsoo-Internatsionaalile. See on kirjutatud 4. detsembril 1922.

Edendada ettevalmistamist — milleks? Vastus sellele küsimusele on tervituses VKNU V kongressile, mis toimus kaks kuud enne Kommunistliku Noorsoo-Internatsionaali kongressi. «Olen kindel,» kirjutas Iljitš selles tervituses, «et noorsugu suudab nii edukalt areneda, et olla maailma-revolutsiooni järgmise momendi küpsemise ajaks täiesti ülesande kõrgusel.»¹

Avaldatud ajakirja «Юный Коммунист» nr. 1, 1935. aasta, lk. 16—23 teksti järgi.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 339.

Originaali tiitel:

Н. К. Крупская
Вопросы коммунистического воспитания
молодежи

SISUKORD

Toimetuselt	2
Sotsialistliku kasvatusede ideaalid. Kõne proletaarsete kultuurhari- duslike organisatsioonide konverentsil 20. septembril 1918	5
Artiklist «Noorsoo kommunistliku kasvatusede küsimusest»	12
Leninlase ettevalmistus. Kõne VLKNU VI kongressil	17
Laste ja noorukite kommunistlik kasvatus. N. K. Krupskaja ette- kandest III lastekaitse kongressil 26. mail 1930. a.	21
Marx sirguva põlvkonna kommunistlikust kasvatusesest	30
Lenin noorsoost	43

Н. К. Крупская
Вопросы коммунистического воспитания
молодежи
На эстонском языке
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja I. Juhani
Kunstiline toimetaja I. Torn
Tehniline toimetaja T. Veber
Korrektorid M. Järvekülg ja L. Kukk

Ladumisele antud 9. II 1960. Trükkimisele antud 31. III 1960. Paber 54:34,
1/16. Trükipoognaid 3,5. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 2,87.
Arvutuspoognaid 2,98. Trükiarv 4000. Tellimise nr. 1144. Trükikoda
„Kommunist“, Tallinn, Pikk tänav 2.

Hind 70 kop.

70 kop.

A-23103

//

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00376702 9